JACQUES LACAN

BABA-NIN-ADLARI

Fransızcadan Çeviren: Murat Erşen

Psikanaliz
Lacan

MONOKL

Jacques Lacan (1901-1981)
Baba-nın-Adları

Jacques Lacan, psikanaliz kuramını ve düşünce dünyasını derinden etkilemiştir. Kendisine Fransa'nın Freud'u diyen ve bilinçdışına dilsel, topolojik, şematik ruhsal açıklamalar ve kavramsallaştırmalar getiren Lacan, çağdaş eleştiri kuramını da derinden sarsmıştır. Bir klinik psikiyatr olarak gelenekdışı yöntemler kullanmakla suçlanmış ve psikanalitik kurumlarla hayatı boyunca sürecek anlaşmazlıklar yaşamıştır. 1953'te başlayan ve genellikle Sainte-Anne hastanesinde verilen ünlü seminerleri, birçok Fransız ve yabancı entelektüelin katılımıyla Lacan'ın ününü büyük ölçüde artırmıştır. Her "seminer" neredeyse bir yıl süren bir dizi halka açık konferanstan oluşuyordu.

Lacan, bu konferansların özetlerini yayımlaması için Jean-Bertrand Pontalis'e Pontalis'i görevlendirmiştir. Ayrıca damadı Jacques-Alain Miller'e de seminerlerinin düzenlenmiş transkriptlerini yayımlama yetkisi vermiş ve bunların neredeyse yarısı kitap biçiminde ya da Miller'in dergisi 'Ornicar?'da yayımlanmıştır. Lacan'ın kültür eleştirisi yapması ve özellikle edebiyat yapıtlarını analiz etmeye başlaması da dikkatleri üzerine toplamasında ve geniş bir entelektüel ağa hitap etmesinde önemli bir etken olmuştur.

1950'ler ve 1960'larda Lacan; Kojève, Heidegger, Lévi-Strauss, Jean Hyppolite, Paul Ricoeur, Althusser, Foucault, Deleuze, Derrida ve Roman Jakobson gibi Parisli ve Paris'e yakın entelektüellerle ilişkiler ve polemikler geliştirmiştir. Benzersiz tarzı ve konuşmadaki ustalığıyla yer yer azılı bir ironist, nükteden ve şiddetli bir geçimsize dönüşmüş; söylemleriyle de çağının bilimlerinin ve özellikle de Freud'un bilinçdışını keşfiyle oluşturduğu yenilikçi paradigmanın sarsılmaz bir takipçisi olmuştur.

Yazarın Monokl'daki Kitapları:

- *Benim Öğrettiklerim*
- *Televizyon*
- *Baba-nın-Adları*
- *Encore, Seminer XX* (yay. haz.)

MonoKL Yayınları

1- **Ahmet Soysal** / *İlke Olarak Yaşam Üstüne Notlar ya da Mini-Etika*
2- **Jean-Luc Nancy** / *Demokrasinin Hakikati*
3- **Jean-François Lyotard** / *Pagan Eğitimler*
4- **Ahmet Soysal** / *Birlikte ve Başka I ve II*
5- **Thomas de Quincey** / *Immanuel Kant'ın Son Günleri*
6- **Jean-Luc Nancy** / *Tanrı, Adalet, Aşk, Güzellik: Dört Küçük Konferans*
7- **Emmanuel Levinas** / *Maurice Blanchot Üstüne*
8- **Michel Henry** / *Marx'a Göre Sosyalizm*
9- **Arthur Machen** / *Büyük Tanrı Pan - En Derindeki Işık*
10- **Sheckley, Clarke, Doyle, Asimov** / *Yamuk Bakan Öyküler (seçki)*
11- **Marguerite Duras** / *Yıkmak Diyor Kadın*
12- **Giorgio Agamben** / *Dünyevileştirmeler*
13- **Hervé Le Tellier** / *Bar Sonatları*
14- **Alain Badiou** / *Sonlu ve Sonsuz*
15- **Alain Badiou-Barbara Cassin** / *Heidegger, Nazizm, Kadınlar, Felsefe*
16- **Alain Badiou** / *Tarihin Uyanışı*
17- **Dionys Mascolo** / *Aşk Üstüne*
18- **Peter Sloterdijk** / *Derrida, Bir Mısırlı*
19- **Ahmet Soysal** / *İtkisel Mantık*
20- **Jean-Luc Nancy** / *Gitmek/Yola Çıkış*
21- **Giorgio Agamben** / *Dispozitif Nedir? Dost*
22- **Felix Guattari** / *Franz Kafka'nın Altmış Beş Düşü*
23- **Robert E. Howard** / *Almuric*
24- **Christian Bobin** / *Eksik Parça*
25- **Juan Pablo Villalobos** / *Tavşan Deliğinde Fiesta*
26- **Giovanni Papini** / *Düşsel Konçerto Cilt I*

27- **Hervé Le Tellier** / *Aşktan Bu Kadar*

28- **Peter Ackroyd** / *Platon Günlükleri*

29- **Vladimir Jankélevitch** / *Ölümü Düşünmek*

30- **Jacques Lacan** / *Benim Öğrettiklerim*

31- **Bernard Stiegler** / *Politik Ekonominin Yeni Bir Eleştirisi İçin*

32- **Giorgio Agamben** / *Şeylerin İşareti: Yöntem Üstüne*

33- **Ahmet Soysal** / *Uzun Çizgi*

34- **Giorgio Agamben** / *Gelmekte Olan Ortaklık*

35- **Gianni Vattimo-Santiago Zabala** / *Hermeneutik Komünizm: Heidegger'den Marx'a*

36- **Antonio Negri** / *Sürgün*

37- **Jacques Lacan** / *Televizyon*

38- **Ahmet Soysal** / *Ruh Sorusu*

39- **Antonio Negri** / *Porselen Yapımı: Politikanın Yeni Bir Grameri İçin*

40- **Antonio Negri** / *Sanat ve Çokluk*

41- **A. Badiou, S. Zizek, J. L. Nancy, A. Soysal, G. Çıtak, I. Ergüden, J. Rogozinski, V. Çelebi, G. S. Tanyıldız, B. Stiegler** / *Direnişi Düşünmek*

42- **Hugh Howey** / *Silo: Wool 1*

43- **Maurice Blanchot** / *Bekleyiş Unutuş*

44- **G. Willow Wilson** / *Elif*

45- **Jean-Luc Nancy** / *Dünyayı Yaratmak ya da Küreselleşme*

46- **Catherynne M. Valente** / *Ölümsüz*

47- **Péter Zilahy** / *Son Pencere - Zürafa*

48- **Jean-Luc Marion** / *Görünürün Kesişimi*

49- **Jacques Lacan** / *Baba-nın-Adları*

MonoKL

"Mono Kurgusuz Labirent"

YAZININ DOSTLUĞU

ile

DOSTLUĞUN YAZISI

MonoKL Düşünce

Baba-nın-Adları

Jacques Lacan

Kitabın Özgün Adı:
Des noms-du-père

©Editions du Seuil, 2005
©Monokl Yayınları, 2012

Sertifika Numarası: 22834

ISBN: 978-605-5159-16-0

Birinci Basım: 2014 Ekim
Fransızcadan Çeviren: Murat Erşen
Kitap Editörü: Volkan Çelebi
Dağıtım: Kırmızı Kedi

Baskı: Pasifik Ofset Ltd.Şti.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No:3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
Haramidere - İstanbul
Sertifika Numarası: 12027
Tel: 0212 412 17 77

MonoKL Yayınları
Uğur Mumcu Mah. Serçe Sok. No:33 D:3
Kartal - İstanbul
e-posta: editor@monokl.net
www.monokl.net

JACQUES LACAN

BABA-NIN-ADLARI

Fransızcadan Çeviren: Murat Erşen

MONOKL

İçindekiler

Uyarı **11**

Simgesel, İmgesel ve Gerçek **13**

Baba-nın-Adları'na **57**

Biyo-bibliyografik açıklamalar **97**

Uyarı

Bu cilt, Lacan'ın, 8 Temmuz 1953 ve 20 Kasım 1963 tarihlerinde on yıl arayla yaptığı ve görünüşte farklı türden konulara dayanan iki konuşmayı, belli sebeplerle, bir araya getiriyor.

"Simgesel, imgesel ve gerçek"; daha sonra yapılacak adlandırmayla "Lacan'ın öğretimi"nin (enseignement) kamuoyuna ilk defa takdim edilmesine damga vuran Psikanalizde sözün ve dilin işlevi ve alanı üzerine verilen Roma tebligatının, yaz boyunca, kaleme alınmasından hemen önce gelir. Bu ilk konferans Lacan'ın sonraki otuz yıl boyunca geliştireceklerini baştan başa kuşatarak, Barromean düğümü ve onun türevleri biçiminde sadece kavramsal değil aynı zamanda matematiksel ve maddi bakımdan asli konusu/nesnesi haline gelecek olan ünlü üçlünün ilk tematik sunumunu oluşturur.

Bu konferansın devamında Baba-nın-Adları Semineri'nin ilk ve tek dersi bulunuyor. Dramatik bir durumdan –didaktikçi (o dönemde, psikanalistler yetiştirmeye yetkili psikanalist) mevkiinden düşmesinden– dolayı kesintiye uğrayan bu Seminer Ocak 1964'te Ulm sokağında, École normale supérieure'ün yerleşkelerinde Psikanalizin Dört Temel Kavramı *başlığıyla yeniden başlayacaktır.*

Lacan aniden kesilen Seminer'in izleğini yeniden ele almaktan ve hatta verilen tek dersin metninin kendisi yaşarken yayımlandığını görmekten hep kaçındı. Murad ettiği gibi, psikanalizin hakiki

iç gücü üzerine Freud'un örttüğü örtüyü kaldırması için "Psikanalitik söylem"in kendisine rıza göstermemesinden ve kutsala saygısızlık yaptığı için başına gelen musibetlerden sonuç çıkararak, özellikle daha sonraki bir Seminer'e verdiği ironik bir başlıkla, Les non-dupes errent[1]*, bundan böyle zamanından önce hakikatleri kendine saklayacağı konusunda arif olanlara uyarı işareti verdi.*

Oidipus kompleksinin ve baba efsanesinin sınırlarının sorgulanması, daha ihtiyatlı bir şekilde de olsa, yine de seminerlerde ve yazılarda devam ederek Baba-nın-Adları'nın semptom ve alet takımı mertebesine düşürülmesi raddesine varır (bkz. 2005'te yayımlanan, Le Sinthome *Semineri*).

Bu iki metnin birlikte yayınlanması kuşkusuz tarihsel bir perspektifle gerekçelendirilebilir (kitabın sonundaki biyo-bibliyografik açıklamalara bkz.). Ama bana bunları bir araya getirme kararı aldıran gerçek sebep başka yerde: Lacan'ın kendi yarım-ağız tarzıyla, yarı-nükteli, yarı-veciz sunduğu son öğretiminde verdiği –ve simgesel, imgesel ve gerçeğin tam da hakiki Baba-nın-Adları *olduğunu belirten– ipuçlarını kâle almak.*

Jacques-Alain Miller

1 Les noms-du-pères [Baba-nm-adları] ile sesteş olan bu ifade "Aldanmayanlar yanılır/başıboş dolaşır" anlamına gelir (ç.n.).

Simgesel, İmgesel ve Gerçek

BENİM İYİ DOSTLARIM, yeni Derneğimizin bilimsel denen bu ilk tebliği için tutkudan yoksun olmayan bir başlık seçtiğimi görebilirsiniz.

Bu yüzden bu tebliği hem benim burada öğrencim olan kişilerin iyi bildiği, öğretimim sayesinde şimdiden iki yıldır aşina oldukları bakış açılarının bir özeti olarak hem de psikanaliz çalışmaları için belli bir yönelime bir tür önsöz ya da giriş olarak değerlendirmenizi sizden rica edip, önce af dileyerek başlayacağım sözlerime.

Doğrusunu söylemek gerekirse, iki yıldan beri öğretimimin konusu olmuş olan Freud metinlerine dönüşün, bana ya da daha ziyade birlikte çalışmış olan hepimize, insani gerçekliğe dair Freudcu deneyim tarafından yaratılandan daha bütünsel bir kavrayış olmadığı ve kaynaklara dönmek ve bu metinleri kelimenin tüm anlamlarında idrak etmek gerektiği yönündeki hep daha kesin olan fikri verdiğini sanıyorum.

Birlikte tek ve aynı şeyi oluşturan psikanaliz teorisinin ve aynı zamanda tekniğinin bir tür daralmaya ve, doğrusu, değerden düşmeye maruz kaldığını düşünmekten kendimizi alamayız. Bunun sebebi aslında böyle bir doygunluk seviyesinde kalmanın kolay olmaması.

Örneğin *Kurt* Gören *Adam* gibi bir metni, bu akşam size sunacaklarımın temeli ve örneği olarak almayı düşünüyordum. Ama bu konuda geçen yıl bir seminer vermiş olduğum halde, dün bütün günümü bu vakanın tamamını yeniden okuyarak geçirdim ve size bu konuda, yaklaşık bile olsa, bir fikir

vermenin burada basitçe olanaksız olduğu ve yapılacak tek şeyin geçen yılki seminerimi gelecek yıl tekrar yapmak olduğu duygusuna kapıldım.

Bu sene *Fare Gören Adam* metni etrafında yapmış olduğumuz çalışma ve kaydettiğimiz ilerlemeden sonra, sözünü ettiğim bu harika metinde gördüklerim, geçen sene, ilke olarak, örnek olarak, bu sıra dışı metin tarafından sağlanan karakteristik düşünce tipi olarak vurguladığım şeyin, Anglo-Sakson dilde söylendiği gibi, yalnızca basit bir 'yaklaşım', başka bir deyişle yetersiz bir ilk girişim olduğunu düşünmeye sevk etti beni. Sonuç olarak, bu akşam yalnızca, insani gerçekliğin üç asli düzlemi (*régistre*) olan ve simgesel, imgesel ve gerçek diye adlandırılan bu çok ayrı üç düzlemin karşılaştırılmasının ne demek olduğu üstüne birkaç şey söylemeye çalışacağım.

1

Öncelikle bir şey gözümüzden kaçmayacaktır, o da analizde öznelerimizdeki (*sujet*) tüm bir gerçeklik payının gözümüzden kaçtığıdır. Bununla birlikte, hastalarının her biriyle ilgilenirken bu Freud'un gözünden kaçmıyordu ama elbette bir o kadar da onun kavrayış gücünü ve kapsamını aşıyordu.

Fare Gören Adam'ından, onu hastası olan diğer kişiliklerden ayrı tutarak söz etme tarzı bizi çarpacaktır. Onda *ince, zeki ve kültürlü bir adamın kişiliğinin* bulunduğu sonucunu çıkararak onu ilgilendiği diğer kişiliklerle zıtlaştırır. Kurt Gören Adam'ından bahsettiği zaman bu hafiflese de, yine bundan söz eder. Ama doğrusu tüm bu değerlendirmelerin altına imzamızı atmak zorunda değiliz. Kurt Gören Adam vakasında öyle pek de seçkin biri söz konusuymuş gibi görünmez. Ama Freud'un onu özel bir vaka olarak ayrı bir tarafa koyması çar-

pıcıdır. Dora'sına gelince, ondan bahsetmeyelim bile, ama onu neredeyse sevmiş olduğu söylenebilir.

Freud'un kişilikleri tartıp biçerken başvurduğu bu doğrudan unsur bizi fazlasıyla etkilemekten geri kalmaz. Bu, bir yandan, hastalıklı olma düzleminde (*registre morbid*) ve hatta bütünüyle hastalıklı kategorisine girmeyen hastalarla analitik deneyim düzleminde her daim uğraşmamız gereken bir şeydir. Bu, her zaman bir yanda tutmamız gereken ve eğitim amacıyla analize girenlerin seçimini yapmak gibi ağır bir yükün altına giren bizlerin deneyiminde özellikle mevcut olan bir unsurdur.

Seçimimizi yaptıktan sonra, nihayetinde ne diyeceğiz? Sözü edilen tüm ölçütler göz önüne alındığında –İyi bir analist olmak için nevrotik olmak mı gerekir? Birazcık mı? Çok mu? Kesinlikle hayır, peki ya hiç nevrotik değilse?– sonuçta, hiçbir metnin tanımlayamayacağı ve kişisel nitelikleri –yani, bir hastada cevher var mı yok mu, bu hasta, Çinlilerin dediği gibi, *She-un-ta* mı, kıymetli bir insan mı yoksa *Sha-ho-yen* mi, değersiz bir insan mı diye ifade edilen şu gerçekliği– değerlendirmemize yol açan bir yargı ediminde bulunurken bize rehberlik eden bunlar mıdır? Bu kesinlikle deneyimimizin sınırlarını oluşturan bir şeydir.

Analizde mevzu bahis olan nedir? Hastayla gerçek bir bağ mı, yani belli bir biçimde ve kendi ölçülerimize göre onun gerçekliğini tanmak mı? Analizde ilgilenmemiz gereken şey bu mudur? Kesinlikle hayır, hiç tartışmasız başka bir şeydir. Hiç durmadan kendimize sorduğumuz ve analitik deneyime

dair bir teori sunmaya çalışanların kendilerine sorduğu soru işte budur. Hastalarda bu denli derin dönüşümler yaratacak, tüm diğerlerinden farklı olan bu benzersiz deneyim nedir? Bu dönüşümler nelerdir? Bunların asıl sebebi nedir?

Yıllardan beri, analitik öğreti bu soruya yanıt vermek için geliştiriliyor. Sıradan insan, halktan insan bütünüyle sözlerle vuku bulan bu deneyimin etkililiğine çok fazla şaşırıyormuş gibi görünmez, esasında gayet haklıdır da, çünkü gerçekte, bu deneyim işe yarar ve onu açıklamak için öyle görünüyor ki öncelikle çalışarak onun işleyişini ispatlamamız gerekir sadece. Konuşmak, şimdiden analitik deneyimin can alıcı yerine girmektir. Gerçekten de tam bu noktada önce şu soruyu sormak gerekir: Söz, yani simge nedir?

Aslında daha ziyade bu sorudan kaçınıldığına tanık oluyoruz. Ve bu soruyu azımsayınca, analizin kendine özgü iç güçlerinde ve unsurlarında yalnızca, bir dizi yaklaşımla, öznenin davranışlarını ve alışkanlıklarını dönüştürmeye yönelik araçlar görünce, hızla bazı güçlük ve çıkmazlara vardığımızı saptıyoruz. Bu doğrultuda ilerleyince, kuşkusuz bunlara analitik deneyimin bütünsel değerlendirilmesinde bir yer bulma noktasına kadar gidemeyiz, tersine daima bizi köstekleyen ve dolayısıyla analizi gerçekte olduğundan çok daha fazla usdışıymış gibi görünen bir deneyime dönüştürmeye meyleden belli sayıda bulanıklığa doğru daha fazla gideriz.

Yakınlarda analitik deneyime katılan kaç hastanın, deneyimleri hakkında kendilerini ilk ifade etme biçimlerinde, onun usdışı niteliğinden bahsettiğini görmek çarpıcıdır, oysa

tam tersine, öyle görünüyor ki bundan daha saydam bir teknik herhalde yoktur.

Elbette, bir analizde her şey bu doğrultuda ilerler, hastaya dair az çok kısmi birçok psikolojik görüşle dolar taşarız, onun büyülü düşüncesinden bahsederiz, analitik deneyimde çok canlı biçimde karşılaşılan ve tartışmasız kendi değerleri olan her türden düzlemden söz ederiz. Buradan yola çıkıp, analizin kendisinin büyülü düşünce düzleminde işlediğini düşünmeye tek bir adım vardır ve öncelikle asli soruyu –Söz/konuşma (*parole*) deneyimi nedir? Sözün özü ve söz alış verişi nedir?– sormaya ve aynı zamanda analitik deneyim meselesini gündeme getirmeye karar verilmediğinde bu adım hemen atılır.

Bize öncelikle analize dair ilk teorilerde sunulduğu haliyle deneyimden başlayalım. Analitik deneyimde uğraştığımız şu *nevrotik* nedir? Bu deneyim sırasında ne olup biter? Bilinçten bilinçdışına geçişte durum nedir? Haz ilkesi diye adlandırdığımız dengeye hayat veren güçler nelerdir?

Hızlıca gidersek, Bay Raymond de Saussure ile birlikte, hastanın kendi dünyasını sanrıladığını (*halluciner*) söyleyeceğiz. Hastanın aldatıcı tatminleri elbette, nesnelerini sadece ve sadece gerçek'te bulan tatminlerinden başka bir mahiyettedir. Bir semptom, açlığı ya da susuzluğu, onları tatmin eden besinlerin yenilip içilmesi dışında asla kalıcı biçimde dindirmemiştir. Hiç şüphe yok ki, örneğin doğal ya da suni kış uykusunda gördüğümüz gibi, sınır durumlarda hastanın yaşamsallık düzeyinde genel bir düşüş meydana gelebilir, ama bu ancak,

geri dönüşü olmayan zararlar getirmeksizin sürmesi mümkün olmayan bir evre olarak tasarlanabilir. Nevrotik bozuklukların geri döndürülemezliğinin kendisi, onda içerilen tatminlerin ekonomisinin başka bir mahiyette olduğunu ve sabit organik ritimlere, bunlar bu tatminlerden bir bölümünü idare etseler bile, son derece az bağlı olduğuna işaret eder. Bu, benim –eğer bu sözcüğe kendisine uygun gelen tüm içerimler tanınırsa– imgesel diye nitelendirmekte olduğum nesne türünü içeren kavramsal kategoriyi tanımlar.

Bu temelden hareket edilince, bu imgesel tatmin düzeninin ancak cinsel alanda bulunabileceği kolayca görülür.

Tüm bunlar analitik deneyim için sadece bir ön koşuldur. Ve gidişatın, diyeceğim o ki, bizzat analitik deneyimin kendisi tarafından teyit edilmesi, sınanması, başlatılması zorunlu olmuş olsa bile, bu şaşırtıcı değildir. Deneyim bir kez yaşandı mı, vaziyet kusursuz bir kesinlikte görünür. "Libido" sözcüğü aslında sadece, imgelerin belli bir eşdeğerliği ya da metabolizması olduğuna işaret eden geri döndürülebilirlik mefhumunu ifade eder. Bu dönüşümü kavramsallaştırmak için, enerjiyle ilgili bir sözcük gerekir. "Libido" sözcüğü bu işe yarar. Söz konusu olan, pek tabii, hayli karmaşık bir şeydir.

İmgesel tatmin, elbette, Demetrios'un fahişe rahibeye sahip olduğunu düşleyerek tatmin olması gibi basit bir olgu değildir, her ne kadar bu vaka bütün içinde yalnızca özel bir vaka olsa da. Çok daha ileri giden ve biyologların, özellikle cinsellik ve üreme alanında, içgüdüsel döngüye ilişkin olarak sözünü ettikleri tüm deneyimlerle kesişen bir unsur söz konusudur.

Cinsel döngülerdeki nörolojik durakları ilgilendiren, henüz kesinlikten yoksun ve pek ihtimal dâhilinde olmayan incelemeler bir kenara bırakılırsa –ki bunlar yapılan incelemeler arasında en sağlam olanlar da değildirler zaten–, bizzat hayvanlarda bu döngülerin, esas itibarıyla imgesel mahiyette olan bazı tetikleyicilere, tetikleme düzeneklerine bağımlı oldukları kanıtlanmıştır. İçgüdüsel döngüler, bunların sınırları ve tanımı üzerine yapılan incelemelerde en ilginç olan şey, bir etki üretmeye elverişli en düşük seviyeyi belirlemek üzere belli sayıda *releaser* [uyarıcı] sınandığında, araştırmacılar hayvanların söz konusu cinsel davranış döngüsündeki uzuvlarında suni olarak ereksiyon [harekete geçme] yaratmayı başarmışlardır.

İşin aslı şu ki belirli bir davranış döngüsü içerisinde, belli sayıda yer değiştirme (*déplacement*) belli koşullarda her zaman vuku bulabilir. Gerçekten de biyologlar hastalarımızda görülen septomlardaki birincil cinsel sorun ve baş etkenleri ifade etmeye yarayan kelimenin kendisinden –yani yer değiştirmeden– başka terim bulamamışlardır. Örneğin, bir kavga döngüsünün ortasında, aniden gösteriş yapan bir davranış sahnesinin meydana geldiğini gözlemleriz. Kuşlarda, savaşçılardan biri birden tüylerini perdahlamaya başlar.

Bu konuda başka bin tane örnek verilebilir. Burada bunların hepsini sayacak değilim. Az önceki örnek sadece bu yer değiştirme unsurunun cinselliğe bağlı davranışlar düzeninin baş etkeni olduğu konusunda size bir fikir vermek içindi. Kuşkusuz, bu fenomenlerin ortaya çıkması sadece hayvanlarla sınırlı değildir. Ama Lorenz'in besleme döngüsünde imgenin

işlevleri üzerine yaptığı çalışmalar, imgeselin burada cinsel davranışlar alanındaki kadar önemli bir rol oynadığını gösterir. İnsanda, esas itibarıyla işte bu ikinci düzeyde karşılaşırız bu fenomenle.

Bu sunumu, hayvanda yer değiştirmiş içgüdüsel davranış unsurlarının bize simgesel bir davranışın taslağını verdiğini söyleyerek noktalayalım. Hayvanda simgesel davranış olarak adlandırılan şey, böyle bir davranışın yer değiştirmiş bir kesitinin toplumsallaşmış bir değer alması ve hayvan topluluğuna belli bir kolektif davranış için nirengi noktası sağlamasıdır. Böylece, bir davranışın imgelere yönlendirilmesi ve bir başka özne için sahip olduğu kendine has imge değeri onu doğal bir ihtiyacın tatminini sağlayan döngü dışında yer değiştirmeye elverişli kıldığı zaman, bu davranışın imgesel hale gelmesinin mümkün olduğunu öne sürüyoruz. Buradan hareketle, nevrotik davranışın içgüdü ekonomisi düzeyinde aydınlatılmış olduğu söylenebilir.

Neden hep cinsel davranışın söz konusu olduğuna gelince[2], kısa açıklamalar dışında buna geri dönmeme gerek yok. Bir erkeğin bir terliği görünce boşalması bizi şaşırtmadığı gibi, bu terliği eşinin ona karşı daha hazır hissetmesi için kullanmasına da hiç şaşırmayız, ama hiç kimse, bir terliğin, bir bireyin ani ve şiddetli açlığını –hatta aşırı olanını bile– yatıştırmasına yarayabileceğini kesinlikle aklına getirmez. Aynı şekilde, sürekli uğraşmamız gereken, düşlemlerdir/fantazilerdir (*fantasme*). Tedavi düzeninde, hastanın ya da öznenin analiz esna-

2 Yani yer değiştirmenin altında neden hep cinsel davranışın yattığına gelince (ç.n.).

sında analistin cinsel organını ağzına almak gibi bir fantazi söz konusu etmesi nadir değildir. Bu, onun yaşam hikâyesinin arkaik bir döngüsüne dâhil edeceğimiz bir unsur mudur? Yoksa bunu önceki bir yetersiz beslenme dönemine mi sokmalıyız? Çok açıktır ki, bu tarz fantazilere atfettiğimiz bedene katma (*incorporatif*) niteliğine hiç aldırmaksızın, böyle bir şeyi asla aklımıza getirmeyiz.

Bu ne demektir? Pek çok anlama gelebilir. Aslında, imgeselin, analiz edilebilir olanın alanıyla karıştırılmasının pek mümkün olmadığını görmek gerekir. Orada imgesel işlevden başka bir işlev olabilir. Analiz edilebilir olan, imgesel analiz edilebilir olanla karıştırıldığı için karşı karşıya gelmez imgeselle; imgesel ne analiz edilebilir olanın bütünüdür ne de analiz edilendir.

Her ne kadar bu hayli nadir görülse de, verdiğimiz fetişist örneğini tekrar el alalım. Burada bir tür ilkel sapkınlığın söz konusu olduğunu kabul etsek bile, benzeri vakalarla karşılaşmak imkânsız değildir. Varsayalım ki hayvanlar âleminde bulduklarımıza benzer imgesel yer değiştirmelerden biri söz konusu olsun. Başka bir şekilde söylersek varsayalım ki terlik burada kesinkes dişil organın yer değiştirmesi olsun, çünkü fetişizm erkekler arasında çok daha sık görülür. Bu ilkel veriye dair bir ayrıntılandırmayı temsil edebilecek hiçbir şey olmasaydı, şu ya da bu sapkın saplantı ne kadar analiz edilebilir değilse o kadar analiz edilemez olurdu bu da.

Tersine, bir ağzına alma fantazine yakalanmış olan hasta ya da özne vakasına geri dönelim yeniden. Burada, tamamen

farklı bir anlama sahip başka bir şey söz konudur. Kuşkusuz bu fantazinin, imgesel olanı, yani cinselliğin ilkel oral bir evresine saplanmayı temsil ettiği düşünülebilir, ama ağzına alan bu kişinin yapısal/kurucu bir ağza alıcı olduğunu söylemeyeceğiz. Bunu söylerken şunu kastediyorum: Söz konusu fantazi ya da imgesel unsur, analizde ancak ortaya çıktığı ana bağlı olarak değer biçmemiz gereken simgesel bir değere sahiptir yalnızca. Gerçekten de özne her zaman itiraf etmese de, bu fantazi su yüzüne çıkar ve sıklığı onun analitik diyaloğun bir anında ortaya çıktığını göstermeye yeter. İfade edilmek, söylenmek, bir şeyi simgelemek –diyaloğun içinde ortaya çıktığı ana göre bambaşka bir anlamı olan bir şeyi simgelemek– için vardır.

Öyleyse bu ne anlama gelir? Öncelikle, analiz edilebilir bir fenomen olması için, bir fenomenin bir yer değiştirmeyi temsil etmesinin, başka bir deyişle imgesel fenomenler içinde yer almasının yeterli olmadığı anlamına gelir. Öte yandan, bir fenomenin ancak kendisinden başka bir şeyi temsil ederse analiz edilebilir olduğu anlamına gelir.

2

Bahsedeceğim konuya, yani simgeciliğe (*symbolisme*) girmek için şunu söyleyeceğim: Analizde imgesel işlevlerin çok geniş bir bölümünün, açığa vurdukları fantaziye dayalı gerçek ile olan ilişkisi, "po" hecesinin[3], ifade ettiği çoğunlukla basit biçimli vazoyla ilişkisinden farklı değildir. "Police" [Polis] ve "Poltron"da [Ödlek], "po" hecesi elbette bambaşka bir değere sahiptir. Bir vazo [Pot], "po" hecesini simgelemek için kullanılabilir, ama "police" ya da "poltron" terimlerinde ise, ona, sadece kelimeyi tamamlamaya yönelik heceler olarak görülecek eşit derecede imgesel olan başka terimler eklemek gerekecektir aynı zamanda.

Analitik alış verişte söz konusu olan simgeseli işte bu şekilde anlamak gerekir. İster gerçek semptomlar, ister edim hata-

3 Fransızca "pot" kelimesi çömlek, tencere, kap vs. ya da vazo anlamlarına gelir ve kelimedeki "t" harfi okunmadığından "po" diye telaffuz edilir (ç.n.).

ları ister Freud'un onun [semboliğin] asli gerçekliği diye atıfta bulunduğu, orada sürekli bulduğumuz ve yeniden bulduğumuz herhangi bir şey olsun, söz konusu olan daima simgeler; dil içinde örgütlenmiş ve dolayısıyla dilin bizzat yapısının eşdeğerlisi olan, imleyen ile imlenenin[4] eklemlenmesinden hareketle işleyen simgelerdir.

Düş bir muammadır deyişi bana değil Freud'a ait. Semptoma gelince, onun da bir dil gibi yapılanmış ve örgütlenmiş bir şeyi ifade ettiği gerçeği, aralarından en basit olan semptomdan hareket edersek, her zaman cinsel bir etkinliğe eşdeğer –ama asla tek anlamlı bir eşdeğer olmayan– bir şey sağlayan histerik semptom dolayısıyla yeterince açıktır. Tersine, semptom her zaman çok anlamlıdır, üst üste binmiştir, aşırı belirlenmiştir ve kısacası, tam olarak imgelerin düşlerde inşa edildiği gibi inşa edilmiştir. Burada simgelerin bir araya gelmesi üst üste binmesi söz konusudur, bu ise tonu, yapısı, cinasları, ritimleri, tınısı ayrı ayrı önemli olan şiirsel bir cümle kadar karmaşıktır. Her şey değişik düzeylerde vuku bulur ve dilin düzenini ve düzlemini andırır.

Kökensel olarak dilin ne olduğunu anlamaya çalışmazsak, bunun önemi belki bize yeterince görünmeyecektir.

Hiç kuşkusuz, dilin kökeni sorusu, örgütlü, kolektif ya da bireysel sayıklamalara en elverişli konulardan biridir. Bizim ilgilendiğimiz böyle bir şey değil. Dil vardır, oradadır. Meydana çıkmış bir şeydir. Bir kere meydana çıktı mı, artık ne zaman ya

4 İşaretleştiren ile işaretleştirilen [ed.n.].

da nasıl başladığını, o var olmadan önce durumun nasıl olduğunu asla bilemeyiz.

Ama yine de, belki de kendini dilin en ilkel biçimlerinden biri olarak sunmuş olan şeyi nasıl ifade edebiliriz? Parolayı düşünün. Bu örneği bilerek seçiyorum çünkü dilden bahsedildiği zaman, yanılgı, onun anlamlamşının (*signification*) belirttiği şey olduğuna inanılmasıdır. Ama hayır, durum hiç de bu değildir. Elbette bir şeyi belirtiyor (*désigner*), bu düzeyde belli bir işlev yerine getiriyor. Ama parolanın tam da anlamından tamamen bağımsız bir şekilde seçilmiş olması gibi bir özelliği var.

Ama ya bu anlam aptalcaysa? Skolastik şöyle cevap verir –asla cevap vermemek gerekir tabii: böyle bir sözcüğün anlamı, onu dile getiren kişiyi, onu bu sözcüğü kullanmaya iten soruya tekabül eden şu ya da bu özelliğe sahip olarak belirtmektir. Başkaları, örneğin iyi seçilmediğini çünkü örneğin bir uzlaşım içinde verildiğini söyleyecektir. Bu ise onu daha da iyi hale getirir. Öte yandan, parolanın, en basitinden öldürülmenizi engellemek gibi çok değerli meziyetlere sahip olduğu yadsınamaz.

Dilin bir işleve sahip olduğunu ancak böyle düşünebiliriz. Yırtıcı hayvanlar arasında doğan –ki ilkel insanlar herhalde böyleydiler ve modern insanları temel alarak yargıda bulunursak, bu hiç de akla uzak değildir– parola, gruptaki insanların tanınmasını değil, grubun kurulmasını sağlayan bir şeydir.

Dilin işlevi üzerine kafa yorabileceğimiz bir başka alan daha vardır. Aşkın aptalca dili. Bu ise esrimenin son kasılma-

sında, ya da tersine, bireylere bağlı olarak günlük rutin içinde, seks partnerini birdenbire en bayağı bir sebzenin ya da en iğrenç bir hayvanın adıyla çağırma alışkanlığından ibarettir. Bu, anonimlik korkusu meselesine temas etmekten kesinlikle uzak değildir. Bu gibi hayvan adlandırmalarıyla ya da az çok totemik dayanaklarla fobide de karşılaşılması boşuna değildir. Çünkü bu ikisi arasında ortak bir nokta vardır. İnsani özne, az sonra göreceğimiz gibi, özellikle bir baş dönmesine açıktır ve bundan kurtulmak için, aşkın bir şeyler yaratma ihtiyacı duyar. Bu, fobinin kökeni açısından önemsiz değildir.

Bu iki örnekte, dil özellikle anlamdan yoksundur. Simgeyi imden (*sign*)[5] ayıran şeyi, yani simgenin insanlar arası işlevini en iyi burada görürsünüz. Burada dille birlikte doğan ve sözcüğün doğru biçimde dile getirilmiş söz haline gelmesinden sonra iki eşin öncesine göre farklı olmalarına sebep olan bir şey söz konusudur. Sözcükler buna yarar, bunu size en basit örnekler üzerinden gösterdim.

Dahası bunların doyurucu örnekler olmadığını sanmakla hata edersiniz. Gerek parola durumunda gerek sevgi belirtisi olan sözcüklerde tam olgunluğa erişmiş bir şey söz konusudur. Diyelim ki, öğrencilik hayatınızın sıradan bir anında bir akşam yemeğinde yine sıradan hocalarınızla yaptığınız olası bir sohbette birbirinize söylediğiniz şeylerin anlamı sokakta ya da otobüste denk geldiğiniz karşılaşmalarda yapılan sohbetlerdekine eşdeğer bir karakter taşır –bu kendinizi tanıtmanın bir yo-

5 İşaret [ed.n.].

lundan başka bir şey değildir, ki bu da dilin, *sessizce elden ele geçen silinmiş paraya benzediğini* söyleyen Mallermé'yi doğrular.

Buradan yola çıkarak, nevrotik kişi analize geldiğinde ne olup bittiğine bakalım.

Çünkü o da bir şeyler söylemeye başlar. Bir şeyler söyler ve eğer başlangıçta bu söyledikleri az önce andığım pek ağırlığı olmayan sözlerden başka bir şey değilse, bunlarda [söylediklerinde] öyle çok şaşılacak bir durum yoktur. Bununla birlikte, bir şeyler temelde farklıdır, çünkü analiste boş ve basmakalıp şeyler anlatmaktan başka bir amaçla gelmiştir. Beyhude olmayan bir şeyler şimdiden duruma dâhil olmuştur, çünkü sonuçta, aramaya geldiği şey onun kendine has anlamıdır *(sens)*. Burada bir şeyler gizemli bir biçimde onu dinleyenin şahsına yerleştirilmiştir.

Kuşkusuz nevrotik, alimallah, kendi yaradılışına göre, bu deneyime doğru, bu kökensel yola doğru ilerler. İlk başta doktorun rolünü oynaması, analisti bilgilendirmesi gerektiğini sanır. Elbette, gündelik deneyiminizde, söz konusu olanın bu değil, ama konuşmak olduğunu ve tercihen düşüncelerini bir sıraya sokup onlara düzen vermeden, yani kendini, pek bilinen bir narsisizme göre, muhatabının yerine koymaya çalışmadan konuşmak olduğunu söyleyip onu gereğince bilgilendirerek düzeltirsiniz.

Nihayetinde, nevrotiğe dair sahip olduğumuz anlayış şudur ki onun semptomlarında sessizliğe boğulmuş bir söz yatar, bu sözde belli bir düzeni bozan, hadi söyleyelim, belli sayıda ihlal ifade edilir, bunlar, kendi başlarına, içinde yer aldıkları olum-

suz düzeni [acımasız dünyayı] yüksek sesle suçlarlar. Simge düzenini canlı biçimde gerçekleştiremediği takdirde, özne, bu ihlallerin ikameleri olduğu, düzenden yoksun imgeler yaratır (*réaliser*).

Her hakiki simgesel ilişkide ilk başta araya girecek olan budur.

Konuştuğu zaman öznenin ilk olarak ifade ettiği şey, dirençler diye adlandırdığımız düzlemdir, ki bu da ancak, erken deneyime dair imge ya da imgelerin, analistle birlikte yaşanan analitik durum içinde, burada ve şimdi gerçekleşmesi olarak yorumlanabilir. Tüm direnç teorisi de gerçekten de işte bunun üzerine inşa edilir, ama önce semptomun ve analiz edilmesi mümkün olan her şeyin simgesel değerinin en başta tanınması gerekir.

Fakat deneyimin karşılaştığı şey, tam olarak simgenin gerçekleşmesinden başka bir şeydir. Bu, öznenin analitik deneyim içinde bu imgesel referansı *hic et nunc* tesis etme ayartısına kapılmasıdır. Biz buna öznenin analisti kendi oyununa dâhil etme girişimleri diyoruz. Fare Gören Adam vakasında görürüz bunun örneğini, öyle ki farelerin yaptığı işkenceye dair büyük takıntılı hikâyesini anlatırken, öznenin, burada ve şimdi, Freud'la birlikte, hikâyeye keskin tadını veren imgesel sadist-anal ilişkiyi gerçekleştirme yönündeki girişimini –Freud gibi, hemen olmasa da çabucak– fark ederiz. Freud, bizzat öznenin yüzünde fizyonomik olarak kendini gösteren ve ele veren ve *farkında olunmayan bir zevkin verdiği korku* diye nitelediği bir şeyin söz konusu olduğunu büyük bir içgörüyle kavrar.

Analitik deneyimde ortaya çıkan direnç unsurlarının ölçülebildiği, oldukları gibi koyulabildikleri an kuşkusuz analiz tarihinde belirleyici bir andır. Tarih vermek gerekirse bu andan tutarlı bir biçimde ilk kez, *International Journal of Psychoanalysis*'de bu konuda yayınlanan ilk makalelerden biri olan Reich'ın makalesinde bahsedilmektedir, aynı esnada Freud analitik teorinin gelişiminde –ben teorisinden başka bir şey olmayan– ikinci aşamayı ortaya çıkarmıştır.

Bu dönemde, 1920'de, *das Es* [İd, o] ortaya çıkar. Bu sıralarda, simgesel ilişki düzeyinde –bunu hep akılda tutmak gerekir–, öznenin direndiğini ve bu direncin, fizikte bir kütlenin hızlanmaya direndiğinin söylenmesi gibi, tedavi (terapötik) hareketine karşıt basit bir eylemsizlik olmadığım fark etmeye başlarız. Bu direnç, insani bir eylem gibi, olduğu haliyle, terapistin eylemine karşıt belli bir bağ kurar, ama şöyle bir fark vardır ki terapistin buna aldanmaması gerekir. Hasta terapiste gerçek bir kişi olarak değil, daha ziyade –terapistin yerinde gerçekleştirildiği ölçüde– ona yansıttığı belli bir imge olarak karşı koyar.

Aslında bu sözcükler meramımızı ancak yaklaşık olarak anlatıyor.

Saldırgan içgüdü mefhumu da aynı şekilde bu anda doğar ve yine bu anda, libidoya *destrudo* sözcüğünün eklenmesi gerekir, sebepsiz de değildir bu ilave, zira amacı, direnç biçimi altında ortaya çıktıkları halleriyle bu imgesel ilişkilerin asli işlevlerini [burada bazı kelimeler eksik...] andan itibaren, be-

nin yerine getirdiği kendine has işleve bir o kadar bağlı başka bir düzlem ortaya çıkar.

Bene dair tutarlı ve derli toplu her analitik mefhumda, benin imgesel işlevini kendi kendisine yabancılaşmış öznenin birliği olarak kesin biçimde tanımlamak gerektiğini söylemek dışında, bugün ben teorisine girmeyeceğim. Benlik, içinde öznenin kendini ilkin ancak kendine yabancılaşmış olarak tanıyabildiği bir şeydir. Bu yüzden kendini ancak benin *alter ego*sunu iptal ederek yeniden bulabilir. İşte bu noktada, bundan böyle saldırganlık (*agressivité*) diye adlandırılan, saldırıdan (*agression*) çok ayrı olan boyut gelişir.

Şimdi bizim meseleyi iki düzeyde yeniden ele almamız gerekir: söz ve imgesel.

Söz, size özet olarak göstermiş olduğum gibi, aracılığın asli rolünü oynar. Aracılık gerçekleştiği andan itibaren karşı karşıya bulunan iki eşi/partneri değiştirir. Bazı insan gruplarının semantik düzeyinde dahi bize verilmiş hiçbir şey yoktur. Bu konuda Leenhardt'ın *Do Kamo* başlıklı kitabını okuyun.

Şiddetle tavsiye edilmeye layık bir kitap değil ama oldukça zengin anlatımlı ve hayli kullanışlı. Mevzuuyla tanıştırılmaya gereksinim duyanlar için mükemmel bir giriş. Bu kitapta, [Yeni Kaledonyalı] Kanak halkında semantik düzeyde oldukça özel bir şeyin meydana geldiğini, yani "söz" (*parole*) kelimesinin bizim bu şekilde adlandırdığımızdan çok daha öteye giden bir şey anlamına geldiğini göreceksiniz. Onlar için bu aynı zamanda bir eylemdir. Hem zaten bizim için de, söz

vermek aynı şekilde bir edim biçimidir. Ama Kanaklar için bu ayrıca bazen bir nesnedir, yani taşınan bir şeydir, örneğin bir demettir. Herhangi bir şey olabilir. Ama buradan hareketle, önceden var olmayan bir şey var olur.

Başka bir açıklama daha yapmak gerek. Bu aracı söz sadece bu temel ve basit düzeyde aracılık yapmaz. İki insana benzerlerinin serabıyla kurulan temel saldırgan ilişkiyi aşma olanağı verir. Yine onun başka bir şey daha olması gerekir, zira eğer ona kafa yorulursa, sadece bu aracılığı tesis etmekle kalmayıp, aynı zamanda bizzat gerçekliğin kendisini de tesis ettiği görülür.

Akrabalığın basit/temel yapısı, yani arkaik yapısı denen şeyi düşünürseniz bu bütünüyle aşikârdır. Akrabalık yapıları her zaman basit değildir. Örneğin bizimkiler bilhassa karmaşıktır, ama aslında onları ifade eden sözcükler sistemi olmaksızın var olmazlardı ve gerçek şu ki bizde, kelimenin asıl anlamında, insani birleşmelerde [evlilikte] (*alliance*) söz konusu olan alış verişleri düzenleyen yasakların sayısı son derece düşmüştür. Dolayısıyla, anne, baba, oğul, kız vs. gibi sözcükleri gerçek ilişkilerle bir tutma eğilimi gösteriyoruz. Bunun nedeni akrabalık ilişkileri sisteminin, kendi sınırları ve alanı içinde, aşırı derecede indirgenmiş olmasıdır. Ama söz konusu olan, simgelerdir.

Jules H. Masserman, 1944 tarihli *International Journal of Psycoanalysis*'de, bu konuda, "Dil, davranış ve dinamik psikiyatri" başlıklı çok hoş bir makale yazmıştı. Orada verdiği örneklerden biri, davranışçı bakış açısının zayıflığını yeterince

gösterir. Bir koşulla(ndır)ma örneği vererek dilim simgeselliği meselesini çözeceğine inanır. Araştırmacılar bir çanın çalmasıyla aynı anda insanların ışığa tepki verecekleri, yani göz bebeklerinin küçüleceği bir düzenek kurmuşlardır. Sonra ışık uyarıcısı kaldırıldığında, çana vurulunca göz bebekleri küçülür. Son aşamada sadece *küçülme* sözcüğünün duyulmasıyla göz bebeklerinin küçülmesi sonucuyla karşılaşılır. Bu şekilde dil ve simgeselleştirme meselesinin çözülmüş olduğuna inanıyor musunuz? Hâlbuki *küçülme* yerine başka bir şey söylenseydi, yine tam olarak aynı sonuç alınabilirdi. Söz konusu olan, bir fenomenin koşullanması değil, ama semptomlarda söz konusu olan, semptomun tüm dil sistemiyle –oldukları haliyle insanlar arası ilişkilerin anlamlama (*signification*) sistemiyle– ilişkisidir.

Analiz bu saptamalarla tam olarak kesişir ve bize kapsamlarını ve mevcudiyetlerini ayrıntılı bir biçimde gösterir. Ama size az önce anlattıklarımın püf noktası aslında şudur: Analiz edilebilir olan, yani simgesel olarak yorumlanabilir olan her ilişki daima üçlü bir ilişkide kayıtlıdır.

Bunu zaten bizzat sözün yapısında gördük, falanca iki özne arasmda libidinal olarak gerçekleşebilir olan şey aracı gerektirir. Öğreti tarafından öne sürülmüş ve deneyim tarafından tanıtlanmış bu olguya hakiki değerini veren, her şeyin nihayetinde ancak –zira söz konusu olan budur– Oidipus aracılığıyla yorumlanabilir olmasıdır. Bu, her ikili ilişkinin daima az ya da çok, imgesel olanın üslubuyla damgalandığı anlamına gelir. Bir ilişkinin simgesel anlamım kazanabilmesi için üçüncü bir

kişinin aracılığı gerekir; bu üçüncü, özneyle bağlantılı olarak, onun nesneyle ilişkisinin belli bir mesafede tutulabilmesini sağlayan aşkın unsuru gerçekleştirir.

İmgesel ilişki ile simgesel ilişki arasında, suçluluğa atfedilen mesafenin tamamı vardır. İşte bu yüzden, deneyim size suçluluğun her zaman kaygıya tercih edildiğini gösterir.

Freud'un öğretisinin ve teorisinin gelişimi sayesinde biliyoruz ki kaygı her zaman bir kayba bağlıdır, başka bir deyişle benin dönüşümüne, yani ortadan kaybolmak üzere olan ve yerini, öznenin belli bir baş dönmesi hissetmeden yanaşamayacağı başka bir şeye bırakması gereken ikili bir ilişkiye bağlıdır. İşte kaygının düzlemi ve doğası budur. Üçüncü ortaya çıkıp narsisistik ilişkinin içine girer girmez, esas itibarıyla, özneye göre aşkın bir kişiliği temsil eden, başka bir deyişle öznenin arzusunun ve yerine gelmesinin simgesel olarak gerçekleşmesini sağlayan bir efendilik imgesini temsil eden kişilik sayesinde, gerçek bir aracılık olasılığı açılır. O zaman, deneyimlendiği düzleme göre, ya yasanın ya da suçluluğun düzlemi olan başka bir düzlem dâhil olur işin içine.

3

Biraz özet geçtiğimi hissediyorsunuzdur. Yine de sizi yoldan fazla saptırmadığımı sanıyorum, çünkü bunlar zaten toplantılarımızda pek çok defa yinelediğim şeyler.

Simgesel düzleme ilişkin önemli bir noktanın altını tekrar çizmek istiyorum.

Özne hakiki anlamda insani bir ilişkiye bağlandığında/girdiğinde (*engager*) işe karışan simgesel söz konusu olur olmaz; bir *istiyorum* ya da bir *seni seviyorum* ile *ben* düzeyinde ifade edilen öznenin bir taahhüdü söz konusu olur olmaz, her zaman sorunlu bir şey vardır. Zaman unsuru göz önüne alınması gereken çok önemli bir şeydir ve simgesel olan ile imgesel olanın ilişkisi meselesine koşut olarak ele alınması gereken bir dizi problem ortaya koyar. İnsani eylemin zamansal kuruluşu meselesi simgesel ile imgesel arasındaki ilişki meselesinden ayrılmazdır. Her ne kadar bu akşam bu konuyu tüm genişli-

ğiyle ele alamasam da, en azından analizde en somut biçimde durmadan onunla karşılaştığımıza işaret etmem gerekir. Yine burada da, bunu anlamak için, simgenin anlamlanışına dair yapısal, deyim yerindeyse varoluşsal bir mefhumdan hareket etmek uygun olur.

Analitik teorinin en yerleşmiş görünen noktalarından biri otomatizm hususudur, Freud'un *Haz İlkesinin Ötesinde*'de ilk örneğini çok iyi gösterdiği, sözde yineleme otomatizmidir [ya da "yineleme zorlantısı"]. Burada ilk hâkimiyetin/efendiliğin (*mastery*) nasıl işlediği görülür –çocuk oyuncağını ortadan kaldırmak suretiyle onu yok eder. Bu ilk yineleme[6], bu zamansal durak verme (*scansion*), nesnenin aynılığının hem mevcut-oluşta hem de mevcut-olmayışta korunmasını sağlar.

Bu bize, nesneyle, yani kavram diye adlandırılan şeyle ilişkilenmesi bakımından simgenin kesin kapsamını ve anlamlanışını verir. Şimdi burada, Hegel'de okuduğumuzda çok kapalı görünen bir şeyin resmedildiğini görürüz, yani kavramın zaman olduğunu. Kavramın zaman olduğunun tanıtlamak için bir saatlik bir konferans gerekecektir. İşin tuhafı, M. Hyppolite, yaptığı *Tinin Fenomenolojisi* çevirisinde, bunun Hegel'in teorisinin en kapalı noktalarından biri olduğunu söyleyen bir not koymakla yetinmiştir. Ama Freud'un verdiği örnek sayesinde, nesnenin simgesinin tam da oradaki nesne olduğunu söylemekten ibaret olan bu basit noktayı apaçık görürüz. Nesne artık orada olmadığı zaman, kendi süresinde cisimleşmiş,

6 Söz konusu olan "fort-da" oyunudur. Yineleme çocuğun tekrar tekrar oyuncağı yok etmesi ve ortaya çıkarmasından ibarettir (ç.n.).

kendi kendisinden ayrılmış ve bu sebeple sizin için adeta hep mevcut, hep orada, hep elinizin altında olabilen nesnedir. Bu noktada, simge ile insani olan her şeyin olduğu haliyle muhafaza edilmesi arasındaki ilişkiyi yeniden buluyoruz. Bu ne kadar insani ise, doğal sürecin hareketli ve çürütücü yanından o kadar korunur. İnsan, insani olarak sürmüş olan her şeyin ve en başta bizzat kendisinin varlığını belli bir kalıcılık içinde sürdürür.

Başka bir örnek daha verelim. Eğer simge meselesini bir başka ucundan tutmak isteseydim, sözcükten, sözden ya da ufak demetten yola çıkmak yerine, şefin mezarı ya da herhangi birinin mezarı üstündeki höyükten başlardım. İnsan türünü karakterize eden şey, tam da cesedi, bu insanın yaşamış olduğu gerçeğini muhafaza eden ve bir kabir oluşturan bir şeyle çevrelemesidir. Mezarın üstündeki toprak yığını ya da kabirdeki herhangi başka bir işaret kesinlikle "simge" adına layıktır. Bu insanileştiren bir şeydir. Fenomenolojisini göstermeyi denediğim her şeyi "simge" diye adlandırıyorum.

Eğer dikkatinizi buna çekiyorsam, elbette sebepsiz değil. Gerçekten de, Freud'un teorisi bir ölüm içgüdüsü mefhumunu aydınlatıncaya değin yol almış olmalıdır. Ardından, sadece direnç unsuruna, yani dilin simgesel işlevini az çok iptal eden, analitik deneyim esnasındaki imgesel eylem unsuruna vurgu yapan analistler, ölüm içgüdüsünün var olma sebebi olmayan bir kavram olduğunu düşünenlerle aynı kişilerdir.

Kelimenin asıl anlamında gerçekleştirmek (*réaliser*); tabii asli bir işlev olarak belli bir gerçeğin özel bir işaretini imgeye

dâhil ettikten sonra imgeyi bu gerçeğe geri götürmek; analitik ifadeyi gerçeğe geri götürmek, sadece bu düzeye sahip oldukları için bu ifadeyi bu düzeyde geliştiren kişilerde, Freud'un ölüm içgüdüsü başlığı altına yerleştirdiği ve temelde yinelemenin otomatizmi diye adlandırdığı şeyin paranteze alınması hatta dışarıda bırakılması ile her zaman ilişkilidir.

Reich bize bunu karakteristik bir örneğini verir. Ona göre, hastanın anlattığı her şey *flatus vocis*'tir[7], içgüdünün zırhım açıkça gösterme biçimidir. Belirleyici, çok önemli bir nokta, ama sadece deneyimin bir evresinden ibaret. Bütün psikanalitik deneyim sembolik diye paranteze alındığında ölüm içgüdüsünün kendisi dışarıda bırakılır.

Hiç kuşkusuz bu ölüm unsuru yalnızca simge düzeyinde göstermez kendini. Kendini aynı zamanda narsisistik düzeyde de gösterir. Ama burada söz konusu olan başka bir şeydir. Narsisistik düzlemdeki ölüm, her türden yer değiştirmeye bağlı olan ve daha önce işaret ettiğim gibi, gerçeğin simgesel olarak iş görmesinin olanağının kökeni ya da kaynağı olduğu düşünülebilecek bu nihai hiçleştirme (*néantisation*) unsuruna çok daha yakındır. Ama bu ayrıca, süre unsuruyla, zamansal yansıtmayla, olduğu haliyle simgesel davranışın esas sonu olan gelecekle çok daha az ilişkiye sahip bir şeydir.

Farkındasınızdır, biraz hızlı gitmek mecburiyetindeyim. Tüm bunlar hakkında söylenecek çok şey var. Direnç, aktarım direnci, olduğu haliyle aktarım, asıl anlamıyla aktarım diye

---

7 Anlamsız sözleri, nesnel bir gerçekliğe karşılık düşmeyen salt bir isim, sözcük ya da sesi belirten Latince ifade. Nominalistler tarafından kullanılır (ç.n.).

adlandırılması gereken şey ile dirence bırakılması gereken şey arasındaki ayrım gibi direnç terimlerine karşılık gelen bir dizi farklı mefhumun analizi, tüm bunlar simgesel ve imgesel gibi temel mefhumlara göre oldukça kolay biçimde kuramlaştırılabilir.

Sonlandırırken, sadece söylediklerimi örneklendirmek istiyorum. Anlattığımız şeyler için her zaman küçük bir resimleme yapmalıyız. Örneğin *Fare Gören Adam*'da olduğu gibi, Seminerdeki öğrencilerle çok daha geniş biçimde geliştirmiş olduğum biçimselleştirme unsurlarıyla kıyaslandığında bu yalnızca yaklaşık bir şey. Size işaret edeceklerime benzer öğelerin yardımıyla bütünüyle biçimselleştirmeyi becerebiliriz. Bu size ne demek istediğimi gösterecektir.

İşte başlangıcından sonuna kadar bir analizin çok şematik olarak nasıl kaydedilebileceğine bir örnek.

$$gS - g\dot{I} - i\dot{I} - iG - iS - sS -$$
$$S\dot{I} - SG - gG - gS,$$[8]

simgeyi gerçekleştirmek olsun.

gS: Bu başlangıç konumudur. Analist olduğu haliyle simgesel bir kişiliktir ve hem kadiri mutlaklığın bir simgesi hem de zaten bir otorite ya da efendi olduğundan onu bu sıfatla

8 G, İ, S kısaltmaları, Gerçek (*Réel*), İmgesel (*Imaginaire*) ve Simgesel'i (*Symbolique*) temsil etmektedir. Bkz. *Barromean düğümü* (ç.n.)

ararsınız. Hasta onu aradığında işte bu bakış açısı içinde aşağı yukarı şöyle bir tutum sergiler *–Benim hakikatime sahip olan sizsiniz.* Bu tutum bütünüyle yanıltıcıdır, ama tipik tutumdur.

gİ: sonra, imgenin gerçekleşmesiyle karşı karşıyayız, yani öznenin direnç olarak analiz edilen belli bir davranış içine girdiği az çok narsisistik kuruluşu. Hangi sebepten dolayı? Belli bir *i*İ ilişkisinden dolayı,

İMGELEM

İMGE

*i*İ*:* Onun içgüdüsel olduğunu düşünüyor olmamız itibarıyla her imgesel gerçekleşme için esas itibarıyla kurucu olan, imgeler tarafından cezbedilmeyi (*captation*) temsil eder. İmgelerin gerçekleşmesi, dişi iskorpit balığının erkek iskorpotinkiyle aynı renklerin cazibesine tutulmasına ve onları gitgide malum yere doğru götüren belli bir dans içine girmelerine sebep olur. Analitik deneyimde bu gerçekleşmeyi tesis eden nedir? Bunu şimdilik bir çember içine koyuyorum. Daha ilerideki şemaya bakınız (şema eksik).

Bundan sonra, *i*'nin *G*'ye dönüştüğü *iG* var. Bu, direnç, negatif aktarım ya da hatta bazı aşırı vakalarda, analizde var olan sayıklama/hezeyan (*délire*) aşamasıdır. Bazı analistler bunu gerçekleştirmeye hep daha fazla eğilimlidir. *Analiz iyi organize edilmiş bir sayıklamadır,* bu üstatlarımdan birinden duyduğum bir formül. Kısmi bir formül ama doğru olmadığı söylenemez.

Peki sonra ne olur? Eğer netice iyiyse, eğer özne psikotik olmak için tüm yatkınlıklara sahip değilse –ki bu durumda *iG* evresinde kalır– *iS*'ye geçer, simgelerin imgelenmesine. Özne simgeleri imgeler. Analizde simgenin imgelenmesinin binbir örneği vardır, örneğin düş. Düş simgeselleştirilmiş bir imgedir.

Burada tersine çevirmeye olanak tanıyan *sS* devreye girer. Bu imgenin simgeselleştirilmesidir, başka bir deyişle yorum dediğimiz şeydir. Bu noktaya ancak, aşağı yukarı *Gi* –*i*İ – *iG* – *iS*'yi kapsayan imgesel aşamanın aşılmasından sonra erişilir. O zaman semptomun yorumla aydınlatılması başlar: *sS* – *S*İ.

Daha sonra, kısacası her sağlıklı halin hedefi olan *SG* gelir. Amaç, sanıldığı gibi, az çok iyi tanımlanmış ve organize bir gerçeğe uyum göstermek değil, kendi gerçekliğinin, başka bir deyişle kendi arzusunun tanınmasını sağlamaktır. Pek çok kez altını çizdiğim gibi, amaç onun gerçekliğinin kendi benzerleri tarafından tanınmasını sağlamaktır, yani onu simgeselleştirmektir.

Bu noktada, karşımızda *gG* vardır, bu da nihayet *gS*'ye varmamıza imkân tanır, yani tam olarak kendisinden hareket ettiğimiz yere varmamıza.

Başka türlüsü olamaz, zira eğer analist insani sınırlar içinde gerekli niteliklere sahip ise, analiz ancak döngüsel olabilir. Ve bir analiz bu aynı döngüyü birçok kez kat edebilir.

iS analizi analiz yapan kısımdır. Bu, hatalı biçimde bilinçdışıların iletişimi diye adlandırılan şeydir. Analist hastasının oynadığı oyunu anlamaya muktedir olmalıdır. Öznenin baş-

lattığı dansa bakarak, kendisinin dişi iskorpit mi yoksa erkek iskorpit mi olduğunu anlamalıdır.

sS, simgenin simgeselleştirilmesidir. Bunu yapmak zorunda olan analisttir. Zorluk çekmez zira bizzat kendisi zaten bir simgedir. Bunu kültür ve zekâ ile bütünlüklü bir şekilde yapması tercih sebebidir. İşte bu yüzden analistin kültürel alanda mümkün olduğunca eksiksiz bir eğitime sahip olması tercih sebebidir, hatta zorunludur. Kültürel konularda ne kadar çok bilgi sahibi olursanız, o kadar iyidir. *sS*, ancak belli bir aşama aşıldıktan sonra işin içine dâhil olmalıdır.

Özne hemen hemen her zaman, az çok başarılı belli bir birlik oluşturur, bu birliğin asli unsuru aktarımda tesis edilir. Ve analist gelip simgelerin simgesi olan üstbeni [süperegoyu] simgeselleştirir. Üstben sadece, hiçbir şey söylemeyen bir sözdür. Analist onu simgeselleştirmekte kesinlikle hiçbir sıkıntı yaşamaz. Onun yaptığı iş tam da simgeselleştirmektir.

rR analistin işidir/çalışmasıdır, uygunsuz biçimde ünlü 'iyicil yansızlık' (*neutralité bienveillante*) terimiyle ifade edilir, insanlar bunun hakkında ileri geri konuşurlar ama aslında sadece, bir analist için tüm gerçekliklerin sonuçta eşdeğerli olduğu, hepsinin gerçeklikler olduğu anlamına gelir. Bu, gerçek olan her şeyin ussal olduğu –ve tersi– fikrinden yola çıkar. Ve bu, negatif aktarımın üstüne çarpıp parçalandığı ve analizi kazasız belasız yürütmesine olanak tanıyan bu iyicillik niteliğini analiste vermesi gereken şeydir.

Tüm bunlar biraz hızlıca söylendi. Size bir sürü başka şeyden de bahsedebilirdim. Ama bu yalnızca bir girişti; psikanalizde dil konusu üzerine yakında size Roma'da sunmayı umduğum bir tebliğde daha bütünlüklü ve daha somut olarak ele almaya çalışacağım şeye bir önsözdü.

TARTIŞMA

Prof. Lagache konferansı veren kişiye teşekkür eder ve tartışmayı açar. Marcus Blajan Hanımefendi bazı sözcükleri anlamadığına işaret eder, örneğin "aşkın". Konuşmacının kaygı ve suçluluk konusunda söyledikleri ona agorafobiyi düşündürtmüştür.

J.L. Kaygı narsisistik ilişkiye bağlıdır, Blajan Hanım agorafobi ile bunun çok hoş bir örneğini vermiştir, zira daha narsisistik bir fenomen yoktur. Seminerimde ne zaman bir vakayı yorumlasam, öznenin tepkisinin farklı zamanlarını/aşamalarını hep gösterdim. Ne zaman iki aşamalı bir fenomen vuku bulsa, örneğin takıntıda, ilk aşama kaygıdır ve ikincisi, suçluluk düzleminde kaygıyı yatıştıran, suçluluk.

"Aşkın" kelimesi size kapalı görünmüş. Ama aslında çok metafizik ya da hatta metapsikolojik bir kelime değil. Sizin için örneklendirmeye çalışacağım. Tam olarak onu kullandığım bağlamda ne anlama gelir?

Öznenin benzeriyle olan ilişkisinde, ikili ya da narsisistik ilişkide, her zaman özne için yok olup gitmiş bir şey vardır.

Özne kendisinin başka (*autre*), başka'nın da o olduğunu hisseder. Karşılıklı olarak tanımlanan bu özne, insani öznenin kuruluşunda asli aşamalardan biridir. Özellikle bazı nevrotik yapılarda, bu öyle bir aşamadır ki, öznenin yapısı her zaman ortaya çıkmanın eşiğinde olsa bile, özne varlığını onda sürdüremez. Yansıtıcı imgeye en fazla başvurulduğu yerde, özne kendi kendisinin yansımasından başka bir şey değildir. Onun, aşkın olan bir şey kuran bir nokta oluşturma ihtiyacı buradan kaynaklanır. Bu [aşkınlık] tam da başka olarak başkadır.

Buna binbir örnek verilebilir. Fobi örneğini alalım. Gerçek şu ki, bu kadar tuhaf, insani imge'den bu kadar ayrılmış hayvan imgelerinin varlıklarını insani eşte sürdürmesi olgusu tam da benzeri bir kaygıya karşılık gelir. Aslında, totemciliğin gerçek tarihsel kökeni hakkında ne düşünürsek düşünelim, zira ona hasredilen çalışmalara rağmen tüm bunlar berrak değildir, çok kesin bir şey var, totemizmin her halükarda yamyamlığın yorumuna [yasaklanmasına] bağlı olması: başka olanı yeme. En ilkel insani ilişki tarzı kesinlikle benzerinin tözünü kendine katmaktır. Bu noktada, totemciliğin işlevinin ne olduğunu açıkça görebilirsiniz, benzerini aşan bir özne yaratmak. Dr. Gessain'in söylediklerimin aksini iddia edeceğini sanmıyorum.

Burada en çok ilginizi çeken noktalardan biriyle yeniden karşılaşıyoruz, çocuklarla yetişkinlerin ilişkisi. Çocuğa göre, yetişkinler üyeliğe kabul edilmiş (*initié*) olduklarından aşkındırlar. En acayibi şu ki çocuklar da yetişkinlere göre daha az aşkın değildirler. Her ilişkinin karakteristiği olan bir düşünüm

sistemi dolayısıyla, çocuk yetişkinler için tüm gizemlerin konusu haline gelir. Çocukları ele alırken hesaba katmamız gereken şey, çocuklar ile yetişkinler arasındaki dillerin karışıklığının bu kaynağıdır.

Daha başka örnekler de verebiliriz, özellikle de özneye ilişkin bir şey olan ama aynı zamanda onu aşan, cinsel nitelikli Oidipus ilişkisini tesis eden şey konusunda. Belli bir mesafeden bir biçimin tesis edilmesi söz konusudur burada.

Serge Leclaire – Bize simgesel olandan, imgesel olandan söz ettiniz. Ama gerçek olandan bahsetmediniz.

J.L. – Her şeye karşın ondan bir parça bahsettim. Gerçek ya bütünlüktür ya da yok olup giden andır. Analitik deneyimde, özne için, gerçek hep bir şeye toslamaktır, örneğin analistin sessizliğine.

Analitik diyalog vasıtasıyla, bu akşam pek üstünde duramadığım çok çarpıcı bir şey meydana gelir. Bu, tek başına, bir iletişimden [konuşmadan] çok daha değerli olan bir analitik deneyim olgusudur. Bütünüyle somut bir örnek vereyim, düşler örneğini, düşlerin bir dil gibi oluştuğunu (*composé*) söyledim mi hatırlamıyorum. Analizde, bunlar dil işlevi görürler. Analizin ortasında ya da sonunda ortaya çıkan bir düş, analistle yapılan ikili konuşmanın bir parçasıdır. Peki, nasıl oluyor da bu düşler –ve yine, öznenin simgelerini kurma tarzı gibi birçok başka şey– analistin, yani varlığı içinde kurulduğu haliyle analistin kişiliğinin gerçekliğinin kesinlikle heyecan verici damgasını taşırlar. Nasıl oluyor da bu imgesel ve simgesel de-

neyim vasıtasıyla, hasta son aşamada analistin yapısının sınırlı ama çarpıcı bir bilgisine ulaşır? Bu tek başına, bu akşam ele almayacağım bir sorun yaratır.

Georges Mauco – Acaba farklı türde simgeleri hatırlatmak gerekmez mi diye soruyorum kendime.

J.L. – Simge ilk önce bir alametifarikadır (*emblème*).

Georges Mauco – Simge, yaşanmışa ilişkindir. Örneğin ilk önce bir simgeyle deneyimlenen ev daha sonra kolektif olarak geliştirilir, kolektif olarak disipline edilir. Her zaman "ev" kelimesini çağrıştırır.

J.L. İzninizle kesinlikle aynı fikirde olmadığımı söyleyeyim size. Semptomları, Oidipus ilişkisini vs. teşkil eden analitik deneyimin kökenlerinde bulduğumuz simgeler için Ernest Jones küçük bir katalog yapar ve söz konusu olanın her zaman esas itibarıyla akrabalık ilişkilerini, efendinin otoritesini ve yaşam ile ölümü ilgilendiren şeylerle bağlantılı temalar olduğunu gösterir. Burada söz konusu olan her şey elbette simgelerdir. Bunlar gerçeklikle kesinlikle hiç alakası olmayan unsurlardır. Hayvan gibi tamamen gerçekliğe hapsolmuş bir varlığın bunlara dair hiçbir fikri yoktur.

Burada söz konusu olan tam da simgenin insani gerçekliği kurduğu noktalardır, bu noktalarda simge bu insani boyutu yaratır; Freud takıntılı nevrotiğin her zaman yaşamın süresi,

babalık[9] vs. gibi kesinlikten son derece yoksun unsurlar kapsayan düzeyde yaşadığını söylerken sürekli bu boyut üstünde durur. İnsani gerçeklikte bunlara dair doğrudan algılanabilir hiçbir delil yoktur. Bu tarz şeyler, teyitlerini daha sonra gerçeklikte bulabilen bazı simgesel ilişkiler tarafından inşa edilir ve ilkel biçimde inşa edilir. Baba gerçekten de dölleyicidir (*géniteur*). Ama bunu kesin kaynaktan öğrenmemizden önce, babanın adı babanın işlevini yaratır.

Bu yüzden sanıyorum ki simge duyumların ya da gerçekliğin ayrıntılandırılması değildir. Asıl anlamda simgesel olan –ve en ilkel simgeler– insani gerçekliğe başka, farklı ve hakikatin tüm ilkel nesnelerini tesis eden bir şey sokar.

Dikkat çekici olan, simgelerin, simgeselleştiren simgelerin hepsinin bu düzleme ait olması. Simgelerin yaratılması hayvani gerçekliğe yeni bir gerçekliğin sokulmasını gerçekleştirir.

Georges Mauco – ... ama yüceltilmiş ve ayrmtılandırılmış gerçeklik. Bu daha sonraki dilin temelini sağlar.

J.L. – İşte bu noktada sizinle tamamen hemfikirim. Örneğin, ilişkileri belirtmek için, bizzat mantıkçılar doğallıkla "akrabalık" terimine başvuruyorlar. Bu geçişli bir ilişkinin ilk modelidir.

Octave Mannoni – Kaygıdan suçluluğa geçiş analitik duruma bağlı gibiymiş gibi görünüyor. Kaygı suçluluğa değil utanca da götürebilir. Kaygı bir cezalandırıcı fikrini değil de

9 İnsan ne kadar yaşar? Biyolojik babası kimdir? vs. (ç.n.).

dışlama fikrini anımsattığında, utanç ortaya çıkar. Kaygı aynı zamanda suçlulukta değil şüphede de gösterebilir kendini. Bana öyle geliyor ki analist orada olduğu için kaygı suçluluğa dönüşür.

J.L. – Tamamıyla hemfikirim. Bu, analistin sözü elinde tutmasını, yargıda bulunmasını sağlayan, analitik deneyimde ayrıcalıklı bir durumdur, çünkü analiz bütünüyle simgesel bir anlama yönelir, çünkü analist sözü orada eksiklik gösteren şeyin yerine koymuştur, çünkü baba yalnızca bir üstbenmiş, yani bu nevroz için kurucu olduğu, nevroz ise aktarımla tanımlandığı ölçüde sözsüz bir yasaymıştır. Tüm bu tanımlar eşdeğerlidir. Gerçekten de kaygı tepkisine çıkan sonsuz güzergâh vardır ve bu tepkilerden bazılarının analizde ortaya çıkması ihtimal dışı değildir. Her biri olduğu gibi analiz edilmeye değer.

Şüphe meselesi ise gerçekliğin simgesel kuruluşuna çok daha yakındır. Adeta onun ön koşuludur. Esas itibarıyla, benim anladığım anlamda, öznel diye nitelendirilebilecek bir konum varsa, yani bütün durumu kuran oysa, işte o açıkça bu durumdur. Bu durum ne zaman ve nasıl gerçekleşir? Bu ayrıca açıklanmayı gerektirir.

Wladimir Granoff fetişizm üzerine bir soru sorar.

J.L. – Aslında, fetişizmi yeniden ele almadım. Fetiş imgesel olanın bir naklidir. Fetiş bir simge haline gelir.

Dr. Pidoux bir soru sorar.

J.L. – Simge en küçük bir *acting-out*'da [eyleme vurma, eyleme geçişte] işe karışır.

Didier Anzieu – Freud klinik teoriyi geliştirirken, kendi döneminde yürürlükte olan teorilerden model almıştır. Bu modellerin simge düzlemine mi yoksa imgesel düzlemine mi ait olduklarını ve bunlar için hangi kökeni işaret etmek gerektiğini merak ediyorum. Bugün önerdiğiniz şemaya gelince, söz konusu olan, kültürel evrime uyarlanan klinik verileri düşünmeye olanak tanıyan bir model değişimi mi yoksa başka bir şey mi?

J.L. – Analizde söz konusu olan şeyin dil mahiyetinde, yani nihayetinde bir mantık mahiyetinde olduğunu göz önünde tutarsak, şema şeylerin doğasıyla daha çok bağdaşır.

Freud hakkında söylediklerinize gelince, aktarım konusunda, kendi döneminin atomistik, çağrışımcı, hatta mekanist modellerini benimsediğine katılmıyorum. Bana çarpıcı görünen, sevgiyi aktarım düzleminde vazgeçilmeyecek bir şey olarak öylece kabul ederken gösterdiği gözü peklik. Bunun bir olanaksızlık, bir çıkmaz, hudutları aşan bir şey olduğunu kesinlikle düşünmez. Aktarımın, en yüksek biçimiyle insani ilişkinin gerçekleşmesinin ta kendisi, başlangıçta var olan ve tüm bunların sonunda da orada olan simgenin gerçekleşmesi olduğunu gayet iyi görmüştür.

Başlangıç ve son her zaman aktarımdır. Başlangıçta, potansiyel olarak, hastanın [bizi görmeye] gelişiyle, aktarım orada kurulmaya hazırdır. En baştan beri oradadır.

Freud'un aktarıma sevgiyi dâhil etmesi, onun insani düzeyde simgesel ilişkilere ne derece önem verdiğini bize göstermelidir. Gerçekten de, hakkında pek konuşulamayacak bir sınır deneyim olan sevgi denen bu şeye bir anlam vereceksek eğer, o da şudur: bir ve aynı şeyi teşkil eden, gerçeklik ile simgenin toptan birleşmesi (*conjonction*).

Françoise Dolto – Gerçeklik ve simge diyorsun. Gerçeklikten ne anlıyorsun?

J.L. – Bir örnek vereyim. Birine hediye/bağış olarak bir çocuk vermek sevginin cisimleşmesidir, zira insanlar için, çocuk en gerçek olandır.

Françoise Dolto – Çocuk doğduğu zaman, bir bağışı/hediyeyi simgeler. Ama çocuksuz bağış da olabilir. Öyleyse dilsiz söz de olabilir.

J.L. – Elbette, bunu söylemeye her zaman hazırım, simge sözü aşar.

Françoise Dolto – Hep 'gerçek nedir?' sorusuna varırız. Ve ondan hep kaçarız. Ve psikanalitik gerçekliği kavramanın bundan başka bir tarzı daha vardır, ki benim psikolojik duyarlılığım için bu tarz bana fazla aşırıymış gibi geliyor. Ama sen öyle sıra dışı bir hocasın ki ancak daha sonra anlasak bile seni takip edebiliriz.

Duyumsal kavrayış bir gerçeklik düzlemidir ve dilden önce geldiği için bana daha sağlam görünen temellere sahiptir. Eğer

kendi bedenine dair imgesi olmasa, yetişkin için her şey imgesel olanın sözel ifadesiyle vuku bulur. Başkasının kulakları oldu mu konuşamayız.

J.L. – Sen başkasının kulakları olmasını çok kafana takıyorsun.

Françoise Dolto – Ben değil, çocuklar. Konuşuyorsam, işitecek kulaklar olduğunu bildiğimdendir. Oidipus aşamasından önce bundan bahsetmem. İşitecek kulaklar olmasa bile konuşur çocuklar. Ama, Oidipus aşamasından sonra, kulaklar olmasa konuşamayız.

J.L – Ne demek istiyorsun?

Françoise Dolto – Konuşmak için, ağzın ve kulakların olması gerekir. Öyleyse geriye bir ağız kalır.

J.L. – Bu, imgeseldir.

Françoise Dolto – Dün bir örneğini gördüm, kulaksız gözler çizen dilsiz bir çocuk vardı. Dilsiz olduğundan, ona şöyle dedim: *Bunun konuşamaması şaşırtıcı değil, çünkü ağzı yok.* Boyalı bir kalemle ağız koymaya çalıştı. Ama ağzı resimdeki çocuğun boynuna denk gelen bölgeye koydu. Konuşsaydı aklını, zekâsını, dikey bir beden mefhumunu yitirecekti. Konuşmak için, bir ağız ve kulaklar olduğundan emin olmak gerekir.

J.L. – Tamam, kabul. Ama aydınlattığın bu çok ilginç olgular tamamen bir kenara bırakılmış bir şeye bağlı, yani be-

nin *Urbild*'i[10] olarak beden imgesinin kuruluşuna ve şu keskin muğlaklıkla, parçalanmış bedene. Nereye varmak istediğini anlamıyorum.

Françoise Dolto – Dil imgelerden sadece biridir. Sevgi eyleminin tezahürlerinden sadece biri; varlığın, sevgi eyleminde, parçalara ayrıldığı tezahürlerden biri. Söze ihtiyacımız olduğu zaman kendimizi bütünlemeye ihtiyaç duyduğumuza göre bizler bütün değiliz. İnsan ne söylediğini bilmez, eğer onu dinlerse [onun ne söylediğini bilen] başkasıdır. Dil yoluyla cereyan eden şey başka pek çok yolla da cereyan edebilir.

Octave Mannoni – Bir açıklama. Çizimler imge değil, nesnedirler. Sorun imgenin simge mi yoksa gerçeklik mi olduğunu bilmekte. Bu son derece zor.

J. L. – En azından yönelim fenomenolojisinde, imgeseli ele almanın en erişilebilir yollarından biri, suni yeniden üretim (*reproduction*) olan her şeydir.

10 Prototip, arketip, ilk örnek, asıl, orijinal (ç.n.).

Baba-nın-Adları'na Giriş

Kendimi teatral bir oyuna kaptırmak niyetinde değilim. Bu seminerin, yapacağım son seminer olduğunu söylemek için sonunu beklemeyeceğim.

Zaten bu, olup bitenleri öğrenmiş olan kimileri için bir sürpriz olmayacaktır. Diğerleri içinse burada huzurda bulunuşlarına saygıdan yapıyorum bu açıklamayı.

Bu oturum boyunca sessizliğin mutlak surette korunmasını rica ediyorum.

Dün gece çok geç saatlere kadar, bu sene de size on yıldır verdiğim şeyi vereceğime inanıyordum, ta ki bir haber alana kadar.

Bugünkü seminerim, her hafta aksatmadan gösterdiğim aynı özenle hazırlandı. Devamı gelmeyeceği için en baştan sizden özür dileyerek, elimden gelenin en iyisinin onu size olduğu gibi sunmak olacağını düşünüyorum.

1

Bu sene Baba-nın-Adları'ndan söz edeceğimi ilan etmiştim. Bu ilk sunum sırasında bu çoğul takısının nedenini size anlatmam mümkün değil. Ama en azından, ilk olarak Schreber vakası ile Baba-nın-Adı'nın işlevini ele aldığım Seminer'in [Séminaire III, *Les psychoses*, 1955-6] üçüncü yılında tasarlamaya başladığım bir mefhumda gerçekleştirmek amacında olduğum ilerlemeyi göreceksiniz.

Bugün bu çerçevenin dışına çıkmayacağıma karar verildiğine göre, geçmiş öğretimimden bu senenin Seminer'inin ana hatlarını şekillendirebileceğiniz nirengi noktalarını sizin için nokta nokta belirtmek üzere belki de hiç olmadığı kadar özen göstereceğim. Bu sene sizin için, baba metaforu diye adlandırdığım şeye ilişkin 15, 22 ve 29 Ocak ile 5 Şubat 1958 tarihlerinde verdiğim seminerleri [Séminaire V, *Les formations de l'inconscient*]; özel adın işlevine ilişkin 20 Aralık 1961

tarihinde ve devamında Ocak 1962'de yaptığım seminerleri [Séminaire IX, *L'identification*] ve Claudel'in üçlemesinde babanın dramını ilgilendiren şeye ilişkin Mayıs 1960 tarihli seminerleri [Séminaire VIII, *Le transfert*] birbirine bağlamak istiyordum.

Konuşmamı hangi yönde sürdürmek istediğimi anlamaya çalışacak olanlar için önceki seminerlerime göndermeler yapmam, bu sene bir sonraki adımı atabilmem için bana olanak tanımış olan ve yapılandırılmasında şimdiden hayli yol kat edilmiş bir istikametin söz konusu olduğunu gösterir size.

Bu bir sonraki adım kaygı üzerine Seminer'ime bağlanıyor. İşte bu yüzden, geçen yıl öğretimimin getirdiği çözümün ana hatlarıyla çizilmesinin hangi bakımdan zorunlu olduğunu size göstermek niyetindeydim –ve bu sözümü tutacağım.

Bu Seminer boyunca [Séminaire X, *L'angoisse*], *kaygı öznenin bir etkilenimidir/duygulanımıdır* (*affect*) gibisinden formüllere gerçek ağırlıklarını verebildim. Bu formülü öne sürerken onu uzun uzadıya yapıya, özellikle de konuşan özne diye tanımlanan, bir imleyen etkisinde temellendirilen ve belirlenen öznenin yapısına oturttuğum işlevlerle bağlantılandırmayı ihmal etmedim.

Ne zaman –"zaman" diyebilirsem eğer, bu cehennemlik sözcüğe şimdilik sadece eşzamanlılık düzeyinde göndermede bulunulduğunu kabul edin–, ne zaman bu özne kaygıdan etkilenmiştir? Kaygılı olduğunda, size daha önce söylediğim gibi, özne Başka'nın arzusundan etkilenir, tahtadaki tabloda *d(A)*.

Özne bu arzudan diyalektikleştirilebilir olmayan doğrudan bir tarzda etkilenmiştir. İşte bu bakımdan kaygı, öznenin etkilenimleri arasında, aldatmayandır.

Kaygının sinyal işlevinin, bu *aldatmayan*'da (*ce qui ne trompe pas*) ne kadar kökten bir düzeye; Freud'un söyleminden türemiş olan her şeyden daha kökten bir düzeye yerleştirildiğinin resmedildiğini görüyorsunuz. Bu sinyal işlevini bu düzeyde konumlandırmaktan başka bir yol yoktur. Bu konumlandırma, Freud'un kaygıyı libidonun doğrudan dönüşümü vs. olarak tanımladığı ilk formülasyonlarıyla uyum içindedir. Onu ancak bu şekilde koyarsak bu formülasyonlar hâlâ anlaşılır olmayı sürdürür. Freud'un kendisi de *Ketleme, Semptom, Kaygı*'yı yazdıktan sonra bunları muhafaza etmek için bunun gerekli olduğunu yeterince sezmiştir.

Öte yandan, korkuyu kaygıdan bağıntıları (*corrélat*) bakımından, özellikle de gerçeklikteki bağıntıları bakımından ayıran psikolojikleştirici geleneğe ve başlattığı etkinlik (*agissement*) biçimlerine karşı çıktım. Kaygı konusunda *onun nesnesiz olmadığını* söyleyerek burada işleri değiştirdim.

Elimden geldiğince temel biçimlerinin taslağını çizdiğimi gördüğünüz nesne *a* nedir? Nesne *a*, kaygılı olduğunda özneden düşendir/eksilendir. *Arzunun nedeni* diye tarif ettiğimle aynı nesnedir.

Nesne *a* vasıtasıyla iş görmesi gereken şey, özne için, aldatmayan kaygının yerini alır. Edimin işlevi işte buna dayanır. Bu işlevi daha ayrıntılı açıklamayı ileriki bir zamana bırakıyorum.

Ama çok da beklemenize gerek kalmayacağı konusunda size teminat veriyorum, zira bu işlevi, altı ay sonra bitirmeye söz verdiğim bir kitapta yazdığım kısımda zaten ele aldım.

Geçen yıl fantazide nesne *a*'nın işlevine odaklandım. Arzunun, öznenin bilinç düzeyinde, kendini bir özne olarak gerçekleştirmesinde eriştiği en yoğun şey olması itibarıyla, nesne *a* fantazide arzunun dayanağı olma işlevi kazanır. Bu zincir bir kez daha arzunun Başka'nın arzusuna bağlı olduğunu doğrular.

Sizden ayrılırken, size gerek özne gerek nesne konusunda ileri sürdüğüm anlayışların radikal, tamamen yeniden yapılandırıcı karakterini hatırlatmaya çalışıyorum.

Özneyi, antik *nous*'da [zihin, akıl, anlama yetisi] olduğu gibi, anlaşılır olanın bağlılaşığı olan anlayış yetisinin arı bir işlevi haline getiren tüm anlayışlardan kopalı elbette çok uzun zaman oldu. Kaygı burada şimdiden ne kadar önemli olduğunu gösterir. Aristoteles'te *agonia* [acı] biçiminde bulamadığımız için değil, ama antik gelenek için ancak Bütün'ün hissizliğinde yatışan bölgesel *pathos* söz konusu olduğu için. Antik anlayışın bazı tarafları, ona en uzakmış gibi görünen şeyde, yani pozitivist düşüncede yaşamaya devam eder ki sözde psikoloji bilimi bugün hâlâ bu düşünceye dayanmakta ve ondan beslenmektedir.

Anlayış yetisinin anlaşılır olana karşılık düşmesinde kuşkusuz sağlam temellere oturan bir şey vardır. Psikoloji bize, insan anlayışının, temeli itibarıyla, hayvani anlayıştan farklı olmadığını gösterebilir ve bu sebepsiz de değildir. Verili olanda ve

olgularda varsayılan bu anlaşılır dünya temel alındığında, anlayış yetisinin geliştiğini ya da evrim boyunca intibak ettiğini çıkarsayabilir hatta biçimsel olarak bu gelişimin her bireyde vuku bulduğunu tahayyül edebiliriz. Her şey oradadır, ama pozitivist düşüncenin farkına bile varmadığı bir hipotez vardır, ki bu da olgunun anlaşılır olduğudur.

Pozitivist bakış açısından, anlayış yetisi, anlaşılırlık hipotezine dayanan, diğerleri arasında bir etkilenimden başka bir şey değildir. Bu, görünüşte önyargılardan en azade yerlerde, üniversite kürsülerinin tepesinde geliştirilebilen bu iskambil falcısı psikolojiyi aklar. Öyleyse, tersine, etkilenim/duygulanım [pozitivistlere göre] yalnızca anlayış yetisinin karanlık bir biçimidir.

Bu eğitimi almış kişinin gözünden kaçan şey, maruz kaldığı bu karanlıkçılık etkisidir. Bu etkinin nerelere vardığı bilinir: Bir teknokrasinin gitgide daha maksatlı girişimlerine; iş arayan öznelerin psikolojik tek tipleşmesine; psikologluk standardına baş eğerek mevcut toplumun çizdiği çerçevenin kabul edilmesine.

Freud'un keşfinin anlamının bu bakımdan kökten bir karşıtlık içinde olduğunu söylüyorum.

Öğretimimin ilk adımlarının Hegelci diyalektiğin yollarında yürüdüğünü size hissettirmek için yapıyorum bunu. Sözde pozitiflik dünyasında bir gedik açmak için zorunlu bir aşamaydı bu.

Hegelci diyalektik, eğer düşünülüp tartılırsa, bizzat Hegel'in göstermiş olduğu gibi, esası itibarıyla mantıksal köklere, daha kesin olarak söylersek yüklemleme mantığının özünde bulunan eksikliğe indirgenebilir. Yani evrensel [tümel], yakından incelendiğinde –ki bu çağdaş mantıkçılığın gözünden kaçmamıştır–, ancak [şeylerin] bir araya toplanmasına (*aggregation*) dayanır, oysa tikel –ki orada varoluş bulan sadece odur– orada olumsal olarak görünür. Hegel'in tüm diyalektiği bu fayı doldurmaya ve saygın bir dönüşüm yoluyla, evrenselin nasıl *Aufhebung* [kapsayıp aşma] yoluyla bir kesinti içinden tikelleşmeyi başarabildiğini göstermeye yöneliktir.

Bununla birlikte, Hegelci diyalektiğin itibarına –Marx *yoluyla* yaptığı etkiye, ki onun sayesinde dünyaya girmiş ve Hegel'in işaret ettiği şeyi, yani *Ecclesia*'ya, Kilise'ye dayalı siyasi ve toplumsal bir düzenin alt üst edilişini tamamlamıştır–, bundaki başarısına ve gerçekleşmesinin yarattığı siyasi yankıların değerine rağmen, Hegel'in diyalektiği yanlıştır. Hem doğa bilimlerinin tanıklığıyla hem de temel bilimin, yani matematiklerin tarihsel gelişimiyle yalanlanmıştır.

Hegel'in sisteminin, ki o zamanlar sistem denince akla ilk gelen Sistemdir, gelişimiyle çağdaş olan Kierkegaard'ın çok geçmeden gördüğü, övdüğü ve belirttiği gibi, kaygı burada varoluşsal bir yarığın (*béance*) işareti ya da alametidir. Freudcu öğretinin bu konuyu aydınlatan öğreti olduğuna tanıklık ederim.

Kaygı ile arzu arasındaki ilişkisinin yapısı, özne ile özneden düşmüş/eksilmiş nesne arasında çifte bir yarık kapsar, burada özne, kaygının ötesinde, kendi aracını, yani Freud'un ısrarla üstünde durduğu bu yitik nesnenin başlangıç işlevini bulmalıdır –fakat bu fay, arzuyu, şiddetin mantıkçı içkinliğinde mantığın çıkmazlarını açmak için zorlayan tek boyut olarak ele almamıza olanak tanımaz.

Freud bu noktada bizi, kendisinin yanılsama olarak gördüğü[11] şeyin dayandığı temele götürür. Döneminin modası olan, mazeret gösterme (*alibi*) modasına uyarak onu din diye adlandırmıştır. Ben ise onu Kilise diye adlandırıyorum.

Freud aklın ışığıyla, Kilisenin Hegel'in devrimi karşısında etkilenmeden kalmasını ve bugün ondan gördüğümüz ışıltıyla parlamasını sağlayan aynı alana doğru ilerler.

Baba katli efsanesi olarak koyduğu sınırın ötesine giden, daha derin, daha yapısal bir yolun çatallanmalarını tam da kilise geleneğinin bizzat temelinde çizmemize olanak tanır.

Ve işte bu oynak, o denli sarp toprak üzerinde ilerlemek istiyordum bu yıl, hem de dinleyenlerim arasında onu duymaya layık kulaklar olmasıyla övünerek, evet kilise düzeninin temsilcilerinden bahsediyorum.

Babaya gelince –onların Babasından Kilise Babalarına– onları hiçbir zaman yeterli bulmadığımı kendilerine söylememe müsaade etsinler.

11 Bkz. Freud, *Bir Yanılsamanın Geleceği* (ç.n.).

Bazılarınız benim ergenlik çağımdan beri Aziz Augustinus okuduğumu bilir. Yine de *De trinate*'den ancak çok sonraları, aşağı yukarı on yıl önce haberim oldu ve bugünlerde bu kitabın kapağını sadece Augustinus'un Baba hakkında ne kadar az şey söylediğine şaşırmak için yeniden açtım. Bize elbette Oğul'dan ve biraz daha fazla da Kutsal Ruh'tan bahsetmeyi becermiştir, ama Baba söz konusu oldu mu, bir tür *autamoton* ile [zorunlulukla], kaleminde bir çeşit kaçışın/kaytarmanın peyda olduğuna dair –yanılsamaya demeyeceğim de– bir duyguya kapılırız.

Yine de Augustin öylesine açık görüşlü bir zihindir ki, Tanrı'ya *causa sui* [kendisinin nedeni] niteliğinin yüklenmesi karşısındaki kökten itirazıyla neşe içerisinde yeniden karşılaştım. Bu kavram aslında tamamen saçmadır, ama saçmalığı ancak sizin için aydınlattığım zeminden hareketle tanıtlanabilir, yani yalnızca arzunun belirmesinden sonra neden vardır ve arzunun nedeni hiçbir şekilde, 'kendisinin nedeni' gibi antinomik bir kavramının eşdeğerlisi olarak görülemez.

Tüm entelektüel sofuluğa karşı bu şeyi formüle etmeyi becermiş olan Augustinus bile yine de, size çoktan beri doğru biçimde okumayı öğrettiğim *Ehyeh acher ehyeh*'i[12], yani Tanrı'nın kendisinin Varlık ile aynı olduğunu öne sürdüğü bu ifadeyi *Ben varolanım* [*Ego sum qui sum*] diye çevirmeye teslim oluyor. Bu yıl sizin için İbrani metinlerinde yer alan buna benzer başka formüllerin pek çok örneğini telaffuz etmek ni-

12 Tevrat, *Mısır*'dan çıkış, 3:14: Tanrı, "Ben Ben'im" dedi, "İsraillilere de ki, "Beni size Ben Ben'im diyen gönderdi." (ç.n.).

yetindeydim, bu da size, çok iyi bir yazar olduğu halde Augustinus'un tercümesinin hem Fransızcada hem de Latincede kulağa ne kadar yanlış ve biçimsiz geldiğini gösterecekti. Tanrı'nın Varlıkla aynı olduğunu iddia ettiği bu '*Ben varolanım*', yanan çalılıkta Musa'yla konuşan Tanrı söz konusu olduğu zaman tam bir saçmalığa yol açar.

2

Bu yüzden, geçen yıl size sözünü ettiğim çeşitli biçimleriyle küçük *a*'nın işlevinin anlamını hatırlatacağım kısaca, aranızdan seminerimi takip edenler bu biçimlerin ne kadar uzağa gidebildiklerini görebilir durumdaydılar.

Kaygıda, nesne küçük *a* düşer/eksilir. Bu düşüş başlangıçta meydana gelir. Düşen bu nesnenin aldığı biçimlerin çeşitliliği, öznenin Başka'nın arzusunu nasıl anladığıyla belli bir ilişki içindedir.

Oral nesnenin işlevini açıklayan işte budur.

Bu konu üzerinde uzun uzadıya durdum, bu işlev ancak, özneden kopan nesne bu anda Başka'nın talebine, anneye yapılan çağrıya dâhil olur ve bir örtünün altında, annenin arzusu olan bu öteyi belirtirse anlaşılabilir. Adeta şaşırmış olan ufaklığın memeden ayrılarak başını çevirmesini sağlayan bu edim,

bu memenin sadece görünüşte anneye ait olduğunu gösterir. O temelde kendisine aittir. Biyolojik referans burada bizi eğitmek için yapılır. Meme aslında, başka hayvan türlerinde farklı biçimde yapılanan, besleyici sistemin parçasıdır. Bu durumda meme, annenin göğüs boşluğunun derin bir parçası ve yapıştırılmış parçasıdır.

Nesnenin ikinci bir biçimi, armağan fenomenolojisinden, biri heyecan içindeyken yapılan bağışın/verilen armağanın fenomenolojisinden bildiğimiz anal nesnedir. Dışkılarını salan bir çocuk, onları, ilk kez olarak Başka'nın talebinin hâkimi, yani hâlâ muğlaklığını sürdüren arzusunun hâkimi olarak ortaya çıkan şeye teslim eder. Başkacılık [*oblativité*: ihtiyaçların tatmininde başkasına öncelik verme] diye adlandırılan şeyin dayanağının bu olduğunu yazarlar nasıl daha açık biçimde fark etmemişlerdir? Başkacı birleşmenin jenital/üreme (*genitale*) eylemi düzeyine yerleştirilebilmiş olması ancak, bir kaygı karşısında panikten kaynaklanan bir kaçışı açığa çıkaran hakiki bir örtbas etme hareketiyle ile açıklanabilir.

Buna karşılık, Freud'un öğretimi ve onu devam ettiren gelenek yarık olarak hadım edilmeyi jenital düzeye yerleştirir.

Freud'un çağdaşı olan psiko-fizyolojistler orgazmı şişkinliğin indiği (*détumescence*) mekanizma diye adlandırdıkları şeye indirgerler, oysa Freud, öğretiminin başından beri, orgazmın özne için kaygıyla tam olarak aynı işlevi temsil ettiğini dile getirir. Geçen yıl bunu size göstermem gerektiğini hissettim. Orgazm kendinde kaygıdır, çünkü arzu ilelebet zevkten merkezi bir fayla ayrılmıştır.

Bir çiftte, her birinin diğerinden memnun olduğunu bile söyleyebildiği kaynaşma ya da barış anları vardır diye itiraz edilmesin. Biz analistler, buna daha yakından bakalım; bakalım kadının adeta kendi kılıf/kın işlevinde yüceltildiği, ama daha öteye giden bir şeyin sonsuzca dışarıda kaldığı, bu temel mazeret/hile (*alibi*) anlarında, fallik yanıltmaca anlarında ne varmış. Ovidius'un Tiresias efsanesini anlattığı pasajı sizin için uzun uzadıya yorumlamam bunu size göstermek içindi. Bu yüzden, kadının sözde mazoşizmine dair eril efsanede görebileceğimiz kadınsı zevkin dokunulmamış kalan ötesinin izlerine de işaret etmek gerekir.

Sizi daha uzağa götürdüm. Simetrik olarak –ve arzu/zevk yarığının jenital düzleme yerleştirildiği bu zirveye nazaran tekrar alçalmayan ama eğri çizen bir hat üzerindeymişçesine– skopik itki[13] düzleminde küçük *a*'nın işlevini aydınlatmak için hayli ileri gittim.

Onun özü skopik itkide gerçekleşir, öyle ki burada özne, başka yerde olduğundan daha fazla, arzu işlevine tutsaktır. Çünkü burada, nesne tuhaftır.

---

13 Çıplak insanlara ya da resimlere bakma itkisi, röntgencilik, dikizcilik. "Skopik dürtüden bahsettiğimizde gündeme gelen muğlaklığı bu noktada kavrıyorsunuz. Bakış, kayıp olan ve başkasının ortaya çıkması üzerine, utancın etkisiyle başından aşağı kaynar sular dökülerek, birden tekrar bulunan nesnedir. Buraya kadar öznenin görmeye çalıştığı şey nedir? Görmeye çalıştığı şey, iyi biliniz ki yokluk olarak nesnedir. Dikizcinin aradığı ve bulduğu bir gölgeden ibarettir, perdenin arkasındaki bir gölge. Arkasında kim bilir hangi sihirli mevcudiyeti hayal edecektir, orada kıllı bir atlet olsa dahi o genç kızların en güzelini hayal edecektir. Aradığı şey, söylendiği gibi, fallus değildir, onun yokluğudur; bu yüzden bazı şekiller onun arayışının ağırlıklı nesneleri olur" (Lacan, *Psikanalizin Dört Temel Kavramı*) (ç.n.).

Bu düzeyde, nesne, ilk tahmin olarak, Oidipus mitinde hadım edilecek organın eşdeğerlisi olan gözdür. Ama yine de söz konusu olan tam olarak bu değildir.

Skopik itkide, özne dünyayla ona sahip olan bir gösteri olarak karşılaşır. Orada bir tuzağın kurbanıdır, bu tuzak sayesinde özneden çıkan ve onunla yüz yüze gelen şey, hakiki *a* değil, onun tamamlayıcısı olan yansıtıcı (*speculaire*) imgedir, *i(a)*. İşte ondan düşmüş/eksilmiş gibi görünen şey budur. Özne kendini gösteriye kaptırmıştır, ona sevinir, ondan haz alır. Aziz Augustinus da bunu, göz gezdirmenizi istemiş olduğum bir metinde, son derece yüce biçimde gözlerin şehveti olarak ifşa ve tarif eder. Özne arzu ettiğine inanır çünkü kendini arzulanan olarak görür ve Başka'nın ondan koparıp almak istediği şeyin onun bakışı olduğunu görmez.

Bunun delili *Unheimlich* [Tekinsiz] fenomeninde vuku bulan şeydir. Başka tarafından körüklenen bir hadiseyle, ne zaman öznenin Başka'daki imgesi birden ona sanki kendi bakışından yoksun gibi görünse, öznenin skopik itkide tutulu kaldığı tüm zincirin dokusu bozulur ve en temel kaygının geri dönüşüne tanıklık ederiz.

Aşağıdaki formülde, kaygı (*angoisse*) alef ile gösterilir. Bugün itibarıyla, bu yılki ihtiyaçlarımıza uygun olarak, kaygıyı simgeselleştirmek için bu işareti işin içine sokmam gerekti. İşte kaygının alefi.

$$(a \lozenge \$)$$

$$\aleph$$

Öznenin küçük *a* ile ilişkisi, en temel yapısında, işte buna benzer.

Henüz skopik itkiyi aşamadım, ama burada aşmak için atılacak adımı açıklamak ve bu fantazinin içerdiği sahtekarlığı tam zamanında bozmak için burada ara vereceğim; aktarım üzerine yaptığım Seminer yılında [Seminer VIII, 1961-62], öznenin arzuyla olan ilişkisinde daldığı karanlığın zirvesi olan *agalma* sözcüğüyle dile getirdiğim biçimiyle bu fantaziyi biz analistlerin gayet iyi bilmesi gerekir.

Agalma, öznenin, arzusunun hedeflediğini sandığı ve nesneyi arzusunun nedeni ile karıştırmayı son raddesine kadar götürdüğü nesnedir. Alkibiades'in çılgınlığı işte budur. Sokrates'in ona yaptığı gönderme buradan kaynaklanır: *Ruhunla meşgul ol [Alkibiades,* 132 c,] yani bunun anlamı: *Bil ki senin ardından koştuğun, Platon'un daha sonra ruhunu dönüştüreceği şeyden, yani imgenden başka bir şey değil. Bu nesnenin hedef olarak değil ölümün nedeni olarak işlev gördüğünü anla, onun yasım tut. O zaman kendi arzunun yollarını tanıyacaksın. Zira, ben, hiçbir şey bilmeyen Sokrates'in bildiği tek şey, Eros'un işlevidir.*

İşte böyle getirdim sizi şimdi vardığımız kapıya, küçük *a*'nın beşinci terimine, onun sayesinde nesne yelpazesi, jenital-sonrası Başka'nın talebiyle olan jenital-öncesi ilişkisinde ve Başka'nm *a* biçimi altında tuzağın yeri olduğu bu gizemli

arzuyla olan jenital öncesi ilişkisinde görülebilecek. Beşinci terimde, Başka'nın *a*'sı, sonuçta, Başka'nın yerinin yalnızca serabın yeri olmadığının tek tanığıdır.

İşte bu küçük *a*'yı adlandırmadım ama yine de, başka hal ve şartlarda, Derneğimizin paranoya ile ilgili son toplantısı sırasında, size onun benzersiz aydınlığını gösterebilirdim. Söz konusu olan şeyden, yani sesten söz etmekten sakındım.

Başka'nın sesi asli bir nesne olarak düşünülmelidir. Her analistin içinde ona kendi yerini verme ve gerek psikoz alanında gerek, en normal vakalarda, üstbenin oluşumunda onun çeşitli biçimlerde nasıl cisimleştiğini takip etme arzusu uyanacaktır. Üstbenin kaynağını nesne *a*'ya yerleştirince, belki pek çok şey daha açık hale gelecektir.

[Özne'nin] sesle olan ilişkisini Başka'dan düşen nesne olarak konumlandırmak için fenomenolojik yaklaşımdan hareket edebiliriz, ama onun yapısal işlevini ancak sorgulamayı özne olarak Başka nedir üzerine yaparsak tüketebiliriz. Gerçekten de, eğer ses ürünse, söz/konuşma organından düşen nesne ise, Başka, *o'nun [id'in] konuştuğu* yerdir.

Burada, artık şu sorudan kaçamayız: Başka'nın yerinde konuşan ve özne olan kişinin ötesinde, konuştuğu her seferinde öznenin orada sesini üstlendiği şey nedir?

3

Eğer Freud baba efsanesini öğretisinin merkezine koyduysa, bunun sebebinin bu sorunun kaçınılmazlığı olduğu açıktır.

Yine şu da bir o kadar açıktır ki, eğer tüm psikanaliz teorisi ve pratiği bugün bize işleımiyormuş gibi görünüyorsa, analistlerin bu soruyu Freud'dan daha ileri götürmeye cesaret edememesi yüzündendir.

İşte tam bu yüzden, dilim döndüğünce yetiştirdiğim kişilerden biri, değerli bir çalışmada, *baba* sorusundan söz etti. Bu formül kötüydü, hatta meseleyi ters yöne götürüyordu, ama bu yüzden eleştirilemez. Baba sorusu sorulamaz, çünkü biz soru olarak formüle edilebilecek şeyin ötesindeyiz.

Sadece, burada ortaya konan bu problem için nasıl bir yaklaşım geliştirebileceğimizi oturtmak istiyorum.

Açıktır ki Başka, Başka'nın yerinde, onun sesiyle de olsa, konuşan özneyle bir tutulamaz. Başka, eğer dediğim şeyse,

yani *o'nun konuştuğu* yerse, yalnızca tek tür bir problem ortaya koyar, *sorudan önce* özne problemi. Fakat Freud bunu zaten hayranlık verici biçimde sezmişti.

Madem bugünden itibaren yeniden sessizliğe gömülmem gerekiyor, size, öğrencilerimden biri olmayan birinin, isim vermek gerekirse Conrad Stein'ın, bu alanda yolu açtığını haber vermekten geri kalmayacağım. Sözlerime [Seminer'e] ara vermek zorunda olmasaydım, onun çalışmasına bir bakmanızı rica ederdim sizden; zira kendi çağının hata ve karışıklığına rağmen, Freud'un, dostum Claude Lévi-Strauss tarafından totemin işlevine dair yapılmış olan, kuşkusuz uzmanın bakış açısından temellendirilmiş eleştiriden sonra, Roberton Smith'den Andrew Lang'a kadar birçok yazarın eserlerinde muhafaza etmeye değer şeylere nasıl parmak bastığını size gösterme görevinden esirgeyecek ölçüde tatmin edici.

Yine de Freud, hakikati araştırma seviyesinde olan bir kişinin, uzmanların tüm görüşlerini ne kadar aşabileceğinin canlı kanıtıdır. Zira söz konusu olan sorudan öncesinin öznesi olacağına göre, onların işlevinden geriye kalacak olan, *a*'dan başka bir şey mi olacaktır?

Mitik olarak, –ki *'mitik olan yalan söyler'*in anlamı budur– baba ancak bir hayvan olabilir. İlk baba, ensestin yasaklanmasından öncesinin, Yasa'nın, hısımlık ve akrabalık yapıları düzeninin ortaya çıkmasından öncesinin, tek kelimeyle kültürün ortaya çıkışından öncesinin babasıdır. İşte bu yüzden Freud babayı, hayvani mite uygun olarak, kabilenin tatmini sınır

tanımayan lideri yaptı. Freud'un bu babayı *totem* diye adlandırması tüm anlamını, Lévi-Strauss'un, totemin sınıflandırıcı özünü ortaya çıkardığını bildiğiniz yapısalcı eleştirisinin getirdiği ilerlemenin ışığında kazanır.

O halde baba düzeyine totemden sonra ikinci bir terim yerleştirmenin zorunlu olduğunu görüyoruz, ki bu işlevi seminerlerimden birinde şimdiye kadar yapılmış olanlardan daha öte tanımlamış olduğumu sanıyorum, söz konusu olan özel adın işlevidir.

Ad, size gösterdiğim gibi, şimdiden okumaya açık bir damgadır/işarettir (*marque*) –işte bu yüzden her dilde aynı şekilde okunabilir–, bu damga, az sonra konuşacak, ama hiç de konuşması zorunlu olmayan bir özne olabilecek bir şeyin üstüne basılmıştır. Bunun ispatı şudur: Bertrand Russell *John* tahtadaki tabloda geometrik bir nokta diye adlandırılabilir derken yanılmıştır. Bertrand Russell'ın aslında değersiz de olmayan tuhaf tavır değişikliklerini biliyoruz, ama şu kesin ki kendisine cevap vermesi umuduyla kara tahtaya tebeşirle çizdiği bir noktayı bir an olsun sorgulamaz.

Sir Filinders Petrie'nin, Yukarı-Mısır'da, bu harflerin Sami bölgesinde alfabe olarak kullanılmasından birkaç asır öncesine ait çömlekler üstünde keşfettiği çeşitli Fenikeli ve başka harfleri de referans olarak anmıştım. Bu bizim için şu olguya işaret eder: Çömleğin, bunun kendisinin markası olduğunu söylemek için asla söz alma fırsatı olmamıştır. Ad işte bu düzeyde yer alır.

Beni affedin lütfen, ama başka koşullarda isteyeceğimden daha hızlı ilerlemem gerekiyor. Burada size izlenecek yöne dair bir şeyler gösteriyorum, şimdi bakalım tuttuğumuz yol bize ne gibi katkılar sağlayacak.

Biz adın ve sesin ötesine gidemez miyiz ve Freud'un mitinin, gösterdiğimiz ilerlemeden kaynaklanan düzlemde, yani bu üç terimin –zevk, arzu, nesne– düzleminde içerdiklerinden kerteriz alamaz mıyız?

Açıktır ki Freud kendi mitinde Yasa ile arzu arasında benzersiz bir denge; eğer ön eki ikilemem abes kaçmazsa bunlar arasında bir tür birlikte-uygunluk (*co-conformité*) bulur, zira ikisi ensest yasasında birbirine bağlıdır ve birbiri tarafından zorunlu kılınır, beraber doğarlar. Nereden doğarlar? Esas olarak babanın katıksız zevki varsayımından.

Yalnız, eğer bunun bize, çocuğun normal gelişiminde arzunun oluşumunun işaretini vereceği varsayılıyorsa, bunun neden daha ziyade nevrozlara yol açtığı sorusunu kendimize sormamız gerekmez mi? Yıllar boyu bu husus üzerinde hayli uzunca durdum.

Olduğu haliyle Başka'nın arzusuyla ilişkisi bakımından sapkınlığın işlevi üzerine yaptığım vurgunun neden önemli olduğu şimdi anlaşılır. Bu, Baba'mn ya da en üstün Varlık'ın işlevinin kelimesi kelimesine alınmasını, köşeye sıkışmasını temsil eder. Daima gizli ve anlaşılamaz olan zevkine göre değil de dünyanın düzeninde söz konusu olması itibarıyla arzusu bakımından harfiyen alınan ezeli ve ebedi Tanrı –sapkı-

nın kaygısını taşlaştırarak olduğu haliyle içine yerleştiği ilke işte budur.

Bunlar iki büyük kemerdir. İlkinde, normal olduğu söylenen arzu ile aynı düzeye koyulan, sapkın denen arzu birleşip kaynaşır. Sonrasında nevrozdan mistisizme giden fenomenler yelpazesini açmak üzere önce bu kemeri yerine koymak ve burada bir bütünün [yapının] söz konusu olduğunu anlamak gerekir.

Bana göre nevroz babanın arzusundan kaçıştan ayrılamaz, ki özne babanın arzusunun yerine babanın talebini koyar.

Mistisizm, birazdan takdim edeceğim ve insanları rahatsız eden gelenek hariç, bütün geleneklerde bir arayış, yapı, çile, sanı, ne isterseniz artık, Tanrı'nın zevkine bir dalıştır.

Buna karşılık, Yahudi mistisizminde, ardından İsevi sevgide ve en çok da nevrozda izlerini bulduğumuz şey, Tanrı'nın arzusunun yankısıdır ki bu arzu burada merkezi bir önemdedir.

4

Bu açıklamaları daha ileri götüremediğim için kusura bakmayın, ama en azından adını telaffuz etmeden sizden ayrılmak istemem, Yahudi-Hıristiyan geleneğinin özgül yansımasını takdim etmemi sağlayacak ilk adı.

Aslında bu gelenek bir Tanrı'nın zevkinin değil, Musa'nın Tanrı'sı olan bir Tanrı'nın arzusudur.

Son tahlilde Freud'un kalemi Musa'nın Tanrı'sı karşısında yazmayı bırakmıştır. Ama Freud'un düşüncesi kaleminin bize aktardığının ötesine gider kuşkusuz.

Bu Tanrı'nın adı yalnızca *Ad*'dır ki buna *Sam* (*Shem*) denir. Sam'ın ifade ettiği *Ad*'a gelince, her ne kadar bazılarınız telaffuzunu bilse de, size açıklamış olduğum sebeplerden dolayı bu seneki seminerde onu hiç telaffuz etmedim. Hem za-

ten, sadece tek bir telaffuzu da yok, örneğin *Ma'assot*'un[14] bize verdiklerine benzer pek çok telaffuzu var ve bunlar yüzyıllar içinde çeşitlilik göstermişler.

Dahası, bu sözcüğün özelliği, Ad'ın bileşkesine giren harfler tarafından belirtilmesi ve bunların hep bazı sessiz harflerden seçilmiş olması. Geçen yıl, sizin yararınıza, biraz İbranice yapmıştım, ama verdiğim tatil sizi aynı çabayı göstermekten alıkoyacak.

Kitabı Mukaddes'in Çıkış kısmının altıncı babında[15], onun bedeni, *Kavod*, olarak anlaşılması gereken, *Onun görkemi* diye çevrilen ve size bambaşka bir şey olduğunu göstermek istediğim, yanan çalıdan konuşan *Elohim* Musa'ya şöyle der: "*Onlara gittiğinde, onlara benim adımın Ehyeh acher ehyeh, Ben benim* [Je suis ce que je suis] *olduğunu söyleyeceksin.*"

Benim [ben takip ediyorum][16]– ben kafileyim [kafileyi takip ediyorum]. Bu *Benim*'e, *Benim*'in Ad'ı olmaktan başka verilecek hiçbir anlam yoktur. Ama Elohim Musa'ya diyor ki, *Ben kendimi atalarınıza bu Ad'la haber vermedim.* Bu da, size bu sene semineri başlatmayı önerdiğim noktaya getiriyor bizi.

Filozofların ve bilginlerin Tanrı'sı değil İbrahim'in, İshak'ın, Yakup'un Tanrısı diye yazar Pascal *Mémorial*'ın başına. İlk olarak sizi yavaş yavaş duymaya alıştırdığım şey söylenebilir, yani

14 Bu İbranice (*המסורה*) sözcük (*ing.* Masorah) ya (dini) bir geleneğin aktarımını ya da bizzat geleneğin kendisini, Yahudi geleneğini ifade eder (ç.n.).

15 Tevrat'taki İlgili bölümler şunlardır: Çıkış, 16:7; 3:2; 3:14 (ç.n.).

16 Burada [Je] "suis" hem "olmak" anlamındaki "être" fiilinin hem de "takip etmek" anlamındaki "suivre" fiilinin birinci tekil şahıs geniş ve şimdiki zaman çekimidir (ç.n.).

bir Tanrı'yla gerçekte karşılaşıldığı. Her gerçek gibi o da erişilemezdir ve aldatmayanla, yani kaygı ile gösterilir.

Kendini İbrahim'e, İshak'a ve Yakup'a haber veren Tanrı, bunu yanan çalıdaki *Elohim*'in ona seslendiği bir Ad ile yapar, tabloya yazıyorum. *El Shaddai* diye okunur.

אל שדי

Septuaginta'nın[17] çevirisini yapan Yunanlılar bizden çok daha fazla malumat sahibiydiler. Onlar, Aziz Augustinus'un yaptığı gibi, *Ehyeh acher ehyeh*'i *Ben benim (Ego sum qui sum)* diye değil *Ben olanım (Je suis celui qui est)* diye çevirdiler –bu ise olanı (*étant*) belirtir, *Emi to on, Ben Olanım*; yoksa Varlık'ı (*être*), *einai*, değil. Bu doğru değil ama en azından bir anlamı var. Onlar Yunanlılar gibi düşündüler; Tanrı en üstün Olan'dır: *Ben* (*Je*) = Olan (*l'Etant*).

İnsanları zihinsel alışkanlıklarından bugünden yarına öylece koparamayız, ama bir şey kesin, onlar *El Shaddai*'yi bizim gibi *Her şeye gücü yeter, Kadir-i Mutlak* diye çevirmediler, ihtiyatlı bir şekilde *Theos* diye tercüme ettiler. *Theos* onların *Efendi, Kirios* diye çevirmedikleri her şeye verdikleri addır, *Kirios* ise, *Sam*'a, yani benim telaffuz etmediğim *Ad*'a tahsis edilmiştir.

17 Tanah'ın elde mevcut olan eski Yunanca çevirisi, 70 anlamına gelir, zira efsaneye göre çeviriyi İsrailoğulları'nın 12 kabilesinin her birinden 6'şar kişi (toplamda 72 kişi) yapmıştır (ç.n.).

El Shaddai nedir? Şey, sizi gelecek hafta yeniden görecek olsam da, bunu size bugün söylemeyi öngörmemiştim ve bunu size söylemek için, Cehennemin kapıları bile olsa, açmak için zorlamayacağım.

Size söyleyebileceklerimi asli olan bir şey yoluyla takdim etmek niyetindeydim –işte az önce andığımız Kierkegaard ile bir buluşma yeri–: Asli olan bu şey Yahudi geleneğinde *Akedah*, bağ[18] diye adlandırılır, başka bir deyişle İbrahim'in kurbanı.

İbrahim'in kurbanını, suretlerin yasak olmadığı bir kültürde resim geleneğinin onu gösterdiği gibi takdim etmek isterim size. Üstelik, Yahudilerde suretlerin/imgelerin neden yasak olduklarını ve zaman zaman Hıristiyanların neden ateşli bir biçimde bunlardan kurtulmaya çalıştıklarını anlamak da ilginçtir.

Epinal tipte betimlemelere indirgenmiş de olsalar, bu suretleri size sunacağım. Bu seneki seminerimi tamamlamak için değil, zira elbette Adlar burada değiller, ama suretler, baba metaforundan beri açıkladığım her şeyi yeniden bulabilesiniz diye tam takım buradalar.

Caravaggio'nun bu sahneye ilişkin yaptığı iki tablodan birini alalım. Bir oğlan var, başı küçük taştan sunağa bastırılmış. Çocuk acı çekiyor, yüzünü buruşturuyor. İbrahim'in bıçağı onun üstünde havaya kalkmış. Melek orada, Adı telaffuz edilmeyenin mevcudiyeti olarak.

---

18 İshak'ın sunağa yatırılmadan önce bağlanmış olmasına gönderme (ç.n.).

Bir melek nedir? İşte birlikte ele alamayacağımız bir soru daha. Yine de Peder Teilhard de Chardin[19] ile yaptığımız son sohbetle ilgili gülünç bir hikayeyi size anlatmak beni eğlendirecektir. *Peder, ama bu melekler, bilince* yükselişi*nizdir ve ondan çıkan sonuçlarla birlikte onları nasıl oldu da İncil'den sildiniz?* Sanırım onu neredeyse ağlatıyordum. *Bakın hele, gerçekten ciddi ciddi mi soruyorsunuz bunu bana? – Evet Peder, metinleri dikkate alıyorum, özellikle de temelde inancınızın dayandığı Kutsal yazıları.* Onları gezegen diye adlandırdıktan sonra adamcağızın meleklerle ne işi olsundu ki?

Peder Teilhard'ın rızası olsun ya da olmasın işte bu melek engel olmak için İbrahim'in kolunu tutuyor. Bu melekle ilgili durum ne olursa olsun, *El-Sahddai* namına orada. Geleneksel olarak hep bu sıfatla görülmüştür. Kierkegaard'ın bizi içine sürüklediği dramın tüm dokunaklılığı bu sıfatla cereyan eder. Zira sonuçta, bu tutup zapt eden jestten önce, İbrahim oraya bir şey için gelmiştir. Tanrı ona bir erkek evlat vermiştir, sonra da ona, onu gizemli bir randevunun gerçekleşeceği bu yere götürmesini buyurmuştur ve orada, onu kurban etmek üzere baba, bir koyun gibi, onun ellerini ayaklarına bağlamıştır.

Benzer durumlarda genelde yapılageldiği gibi üzüntüye kapılmadan önce, erkek evladı yerel *Elohim*'e kurban etmenin hayli yaygın olduğunu hatırlayabilirdik, hem de sadece o dönemde değil, zira bu adet o kadar geç zamana kadar devam etmiştir ki Ad'ın meleğinin ya da Ad namına konuşan pey-

19 Her şeyde Tanrı'yı bulmayı şiar edinmiş, panteist görüşlere sahip, meleklerin, şeytanın ve cehennemin doğa üstü olduğunu kabul etmeyen Cizvit papaz (ç.n.).

gamberin yeniden başlamak üzere olan Yahudileri sürekli durdurması gerekmiştir.

Daha ileriye bakalım. Bu oğlan, diyeceksiniz bana, onun tek oğlu. Bu doğru değil. O sıralar çoktan on dört yaşına basmış olan İsmail var. Ama Sarah'ın doksan yaşına kadar kısır olduğunun ortaya çıktığı bir gerçek ve İsmail'in, aile reisinin bir köleyle [Hacer] yatağını paylaşmasından doğmasının sebebi buydu.

El-Shaddai'nin gücü öncelikle şu bakımdan ispat edilir ki o, İbrahim'i erkek kardeşlerinin ve eşlerinin ortamından çekip çıkarabilmiş kişidir. Hem [İncil'i] okuduğunuz zaman, yılları hesapladığınızda, birçoğunun hâlâ hayatta olduğunu fark etmek hayli eğlencelidir. Sam otuz yaşındayken çocuk sahibi olduğuna, beş yüz yıl yaşadığına ve onun soy zinciri içinde yer alanlar da otuz yaşında çocuk sahibi olduğuna göre, İshak doğduğunda Sam'in ancak dört yüzüncü yaşına varılmış oluyor. Tabii, herkes okumayı benim gibi yapmayı sevmiyor.

Caravaggio, *İshak'ın kurban edilişi*, 1596, Princeton Collection Barbara Piasecka Johnson.

Caravaggio, *İshak'ın kurban edilişi*, 1601-1602 civarı, Floransa

Galerie des Offices, ©AKG/Domingie

Ne olursa olsun, bu *El-Shaddai*'nin bu mucize çocuğun doğumuyla bir ilgisi var. Sarah bunu söyler –*Ben yaşlı ve solmuş bir kadınım* [Tekvin 18.12]. O dönemde menopozun var olduğu açıktır. O halde İshak mucize çocuktur, vaadin çocuğudur. Bu durumda İbrahim'in onun üzerine titrediğini tasavvur etmek zor değildir.

Sarah bir zaman sonra ölür. O sıra, İbrahim'in etrafında pek çok kişi vardır, özellikle de oradaki varlığı açıklanamaz olan İsmail. Aile reisinin heybetli bir doğurtucu olduğu bellidir. Başka bir kadınla, Ketorah'la evlenir, eğer hafızam yanıltmıyorsa ondan altı çocuğu olur. Yalnız bunlar, onu *El Shaddai* adına taşıyan kadının [Sarah] çocuğu gibi *baraka* almış [bereketli, Tanrı'nın lütfu, rahmet, mukaddes] çocuklar değildirler.

El Shaddai Kadir-i Mutlak değildir, gücü halkının topraklarıyla sınırlıdır. Moab'ın tarafında yer alan bir başka *Elohim* tebaasına saldırganları püskürtmek için doğru hileyi gösterdiği zaman, bu işe yarar ve *El Shaddai* de onu beraberlerinde baskına götüren kabilelerle birlikte tabanları yağlar. *El Shaddai* seçendir, vaat edendir ve kendi adına belli bir ittifak kurdurandır, bu da tek yolla aktarılabilir, baba *baraka*sıyla [lütfuyla, bereketiyle]. O aynı zamanda bir kadına doksan yaşına kadar bir erkek evlat ve yine insanlara başka şeyler de beklettirendir, bunu size gösterirdim.

Az önce İbrahim'in hissiyatına fazla ehemmiyet göstermediğim için bana sitem etmeyin, 11. yüzyılın sonunda Rachi diye biri tarafından, yani Fransa'da bir Alman Yahudisi olan Troyesli Haham Salomon ben Issac diye de bilinen biri ta-

rafından yazılmış küçük bir kitabı açarsanız, tuhaf yorumlar okursunuz. İbrahim melekten orada İshak'ı kurban etmek için bulunmadığını öğrendiğinde, Rachi ona şunları söyletir: *Ne peki? Eğer öyleyse, boşuna mı geldim? En azından küçük bir yara açayım da kan çıksın. Bu hoşuna gider mi, Elohim?* Bunu uyduran ben değilim, gayet sofu bir Yahudi ve yaptığı yorumlar da Mişna geleneğinden son derece saygı görür.

İşte bir erkek evlat ve iki babayla beraberiz.

Hepsi bu mu? Bereket versin ki Caravaggio tablolarında en görkemli biçimiyle sunulan Epinal tipte betimlemeler, hepsinin bu olmadığını bize hatırlatmak için buradalar. Böyle bir tabloda koç sağda ve bu resimde, geçen sene burada, görünmez halde, *chofar*, yani koç boynuzu şeklinde tanıttığım başı göreceksiniz. Bu boynuz tartışma götürmez biçimde bu baştan sökülmüş.

Onun simgesel değerini sizin için derinleştirme fırsatım olmayacak, ama bu koçun ne olduğuyla bitirmek istiyorum sözlerimi.

Fobi söz konusu olduğunda hayvanın babanın metaforu olarak ortaya çıktığı doğru değildir. Fobi, Freud'un toteme atıfla söylediği gibi, daha önceki bir şeyin geri dönüşüdür sadece. Totem; son yaratılan olmaktan gurur duyması için o kadar da çok nedeni olmadığından, çamurdan yaratıldığından –ki bu başka hiçbir varlık için söylenmez– insanın kendine saygıdeğer atalar arayacağı anlamına gelir. Evrimciler olarak hâlâ aynı noktadayız, bize hayvan bir ata gerekiyor.

İster Mişna'da, ister vecizeler ve özdeyişler olan *Pirke Avot*'da[20], yani *Babalar*'dan bölümlerde –bunlarla ilgilenebilecekler için söylüyorum, Talmud kadar hacimli değil, ona başvurabilirsiniz, Fransızca'ya da çevrildi– ister Rachi'de olsunlar, hangi pasajlara başvurduğumu sizlere söylemeyeceğim. Bugün size vermek istediğim yalnız iki referans var.

Rachi'nin kısa ve öz açıklamasına göre rabbinik gelenekte söz konusu olan koç ilk Koç'tur. Yaradılışın yedi gününden beri oradaydı, diye yazar, bu da onu ne ise o olarak, yani bir *Elohim* olarak tanımlar. Aslında, orada olan Adı telaffuz edilemeyen değildir sadece, ama bütün *Elohimler* söz konusudur. Koç geleneksel olarak Sami ırkının atası diye tanınır, İbrahim'i, hem de oldukça kısa bir yoldan, kökenlere bağlar.

Dolaşık boynuzlu koç kendisini durduran çalılığa atılır[21]. Bu çalılığın olduğu mahalde bulunan ve başka bir yerde uzun uzadıya yorumlanan bir şeyi göstermek isterdim size. Hayvan adak yerine dalar ve Adı telaffuz edilemeyen, İbrahim'e onu oğlunun yerine kurban etmesi için gösterdiği zaman, koçun neyin üzerine oraya oburca otlanmaya geldiği üstünde durmak gerekir. Bu koç ona adını verdiği için onun atası, ırkının Tanrı'sıdır.

Burada Tanrı'nın zevkini, bu gelenekte onun arzusu olarak cisimleşen şeyden ayıran keskin bıçak ağzı görülür. Mesele bi-

---

20 *Pirke Avot,* İbranice ve Aramice yazılmış, Yahudi toplumunun ahlaki ilkelerini oluşturan özlü sözlerdir (ç.n.).

21 Tekvin 33:12: "İbrahim çevresine bakınca boynuzları sık çalılara takılmış bir koç gördü. Gidip koçu getirdi. Oğlunun yerine onu yakmalık sunu olarak sundu" (ç.n.).

yolojik kökenin önemini azaltmaktır. Muammanın anahtarı budur, burada Yahudi geleneğinin başka her yerde bulunan şeye karşı duyduğu tiksinti okunur. İbrani geleneği, bayramda, cemaati Tanrı'nın zevkiyle birleştiren metafizik-cinsel ritüellerden nefret eder. Tam tersine arzuyu zevkten ayıran yarığa özel bir değer verir.

Bu yarığın simgesini aynı bağlamda, yani *El Shaddai*'nin İbrahim ile olan ilişkisinde buluruz. Sünnet yasasının ilk olarak doğduğu yer burasıdır; bu kesilmiş küçük et parçasını halk ile onu seçmiş olanın arzusu arasındaki ahdin işareti haline getirir.

Sizi geçen yıl, Mısır halkının adetlerine tanıklık eden bazı hiyerogliflerle birlikte, bu küçük *a* muammasına götürmüştüm. Sizden yine onunla ayrılacağım.

Bitirirken size sadece şunu söyleyeceğim; bu Seminer'i yarıda kesiyorsam da, yıllardan beri benim sadık dinleyicilerim olmuş kişilerden beni mazur görmelerini istemeden yapamam bunu.

Yine de şimdi bu mührü bana karşı döndürecek olanlar, onlara öğrettiğim kelimelerle ve kavramlarla beslenen, onları götürdüğüm yolları ve patikaları öğrenmiş olan bu kişilerden bazılarıdır.

Bir grubun, bizimkinin, kendi grup işlevi içinde, kör girdaplarla şuraya buraya savrulduğu bu karmaşık tartışmalardan birinde, öğrencilerimden –kuşkusuz bazı yankıları olmuş ve tartışmayı analitik bir düzeye getirmiş olan çabasını değerden düşürmek zorunda kaldığım için ondan özür diliyorum– be-

nim öğretimimin anlamının şu olduğunu söylemek zorunda hissetmişti kendini; hakikat, onun hakiki tutamağı asla yakalanamaz/kavranamaz.

Ne kadar inanılmaz bir yanlış yorum! Ne çocukça bir sabırsızlık!

Beni izlemek için doğrudan imkânı olanlar arasından, nedense kültürlü olarak adlandırılan insanları mı bulmam gerekiyor karşımda!

Her bölümün bir sonraki bölüme göndermediği bir bilim –matematik bile olsa– nerede görülmüş?

Ama hakikatin metonimik bir işleve sahip olduğuna inanmamız için bir gerekçe sunar mı bu?

Ben ilerledikçe, önceki adımlar olmaksızın ulaşamayacağınız belli bir yoğunluk noktasına sürekli yaklaştığımı görmüyor musunuz?

Böyle yerinde ve sert bir cevap duyunca, hayranlık ve budalalık yüklemlerini, yazı işleri komitelerinde çalışıldığında maruz kalınacak çer çöpten müteşekkil zihin türünü hatırlatmak yerinde olmaz mı?

Analiz dediğimiz bu praxis konusunda, onu nasıl aradığımı ve onu nasıl ele geçirdiğimi dillendirmeyi denedim. Onun hakikati hareketli, hayal kırıklığına uğratıcı ve kaygandır. Bunun sebebinin, analiz praxisinin, doğrunun fethine doğru aldatma yoluyla ilerlemek zorunda olması olduğunu anlayacak durumda değil misiniz? Zira aktarım, Başka'nın yerinde hiçbir Ad'a sahip olmayana aktarımdan başka bir şey değildir.

Uzun zamandan beri, Freud'un adı durmadan daha işlevsiz hale geldi. Bunun üzerine, eğer ben yavaş yavaş yol alıyorsam, hatta bu yürüyüş ihtiyatlıysa, bunun sebebi analizin her zaman kayıp düşme tehlikesi taşıdığı yokuşa, yani düzenbazlık yoluna karşı sizi harekete geçirmek değil mi?

Kendimi savunmak için bulunmuyorum burada. Yine de şunu söylemeliyim ki, iki yıldır, size söylemek zorunda olduklarımın yerini ve saflığını korumak için politik grupları yönetmeyi başkalarına bırakırken, benim için evet ile hayır arasında hiçbir fark olmadığına inanmanız için size asla, hiçbir an, bahane vermedim.

20 Kasım 1963

Biyo-bibliyografik açıklamalar

Simgesel, imgesel ve gerçek

Başlık orijinalindeki gibidir; konferans steno ile yazılmıştı, sonra daktiloya çekildi; burada yayınlanan metin benim tarafımdan oluşturuldu; metinde işaret edildiği üzere, 34. Sayfada bir boşluk var, büyük olasılıkla pek yer kaplamayan birkaç sözcük eksik.

Fransız psikanalatik hareketinde baş gösteren ihtilaftan henüz doğan yeni Fransız Psikanaliz Derneği'nin bilimsel denen ilk bildirisiydi bu. Bu anlaşmazlık on yıl sonra yeniden alevlendiğinde bu kez Lacan'ın "aforoz"uyla sonuçlanacak ve akabinde Lacan, Ecole freudienne de Paris adıyla takdis ettiği kendine ait okulu kuracaktır.

Bu Lacancı üçlünün esin kaynağı Lévi-Strauss'un "simgelerin etkililiği" [l'efficacité symbolique] adlı makalesinde bulunur (bu makale 1949'da yayımlanmış ve 1959'da Plon'dan çıkan Yapısal Antropoloji [İmge Yay., 2012, çev. Adnan Kahiloğulları] *adlı kitapta tekrar yer almıştır); bu makale, içeriksiz, boş bir bilinç*dışına dair kısa ve özlü ancak işitilmedik bir tanım sunar, *bu bilinçdışı simgesel işlevin arı organı olup, yapısal yasalarını dile getirilmemiş öğelerden oluşan malzemeye dayatır, bu malzemenin kaynağı ise hem gerçekliktir hem de her bireyin biriktirdiği imge deposu (bkz. 223-225). Bu aynı sayfalarda bulunan "bireysel mit" kavramı, Lacan tarafından "Le mythe individuel*

du névrosé" [Nevrotiğin bireysel miti] başlıklı 1952 tarihli konferansında yeniden ele alınmıştır.

Temmuz 1953 tarihli konferansının akabinde Lacan hevesle iki ay sonra Roma'da, çığır açacak olan *ilk Congrès de nouvelle Société'de sunacağı raporu kaleme almaya girişti ("Fonction et champ de la parole et du langage en psychanalyse" [Psikanalizde sözün ve dilin işlevi ve alanı],* Écrits, *Seuil, 1966, s. 237-322; "Discours de Rome" [Roma Söylevi],* Autres écrits, *Seuil, 2001, s. 133-164).*

Lacan, Fare Gören *Adam üzerine henüz bitirdiği seminere ve Kurt* Gören *Adam üzerine bir önceki yıl verdiği seminere atıfta bulunur. Bu seminerler rue de Lille'deki kendi konutunda gerçekleşmişti ve steno ile kaydedilmemişti; bildiğim kadarıyla bunlardan geriye dinleyicilerin aldığı bazı notlar kaldı sadece. Bu yüzden yayınlanmaları öngörülen ve ilan edilen Seminerlerin listesinde yer alamamışlardır. 1967'de, Lacan* Baba-nın-Adları'*ndan on üçüncü semineri olarak bahseder (aşağıya bkz.), böylece yitip giden iki semineri de hesaba katar, kuşkusuz bunun sebebi batıl inancın on üç sayısına kötü bir değer yüklemesi ve Lacan'ın tıpkı Freud gibi numeroloji meraklısı olmasıdır; aynı şekilde* Kıyamet Günü*'ne bir atıfla biten "Le nombre treize et la forme logique de la suspicion" [On üç sayısı ve kuşkunun mantıksal biçimi]* (Autres écrits, *s. 85-99) başlıklı makalesini de hatırlatırım.*

Baba-nın-Adları'na Giriş

Lacan'ın bana teslim ettiği Quatre Concepts fondamentaux de la psychanalyse *[Psikanalizin Dört Temel Kavramı] dosyasında bu dersin stenografisini keşfedince, onu ilk kez 1973'te yayınlanacak olan bu Seminerin başına koymamızı önerdim. Lacan razı oldu, metni hazırlamamda bana yardım etti, ama son anda fikrini değiştirdi: hayır, dedi bana, insanların bunu okuması için henüz vakit gelmemişti, daha sonra olacaktı. Zaman zaman ona yaptığım yayım tekliflerine rağmen, ölümüne kadar bu görüşünü korudu.*

Bunu ancak babam Dr. Jean Miller'in ölümünün ertesinde yayınlamayı düşündüm, 15 Ağustos 2004'te vefat etti ve dileği uyarınca Yahudi usulüne göre gömüldü. Bu yayını onun anısına bir saygı nişanesi yapmak mı istiyordum yoksa onun bunu okuyamayacağından emin olmak mı? Bu ikisi uzlaşmaz değiller.

Lacan konferansına "bir önceki gün, çok geç saatte" kendisine getirilen haberden bahsederek başlar: bir üyesi olduğu "öğretim komisyonu" tarafından Société française de psychanalyse'in eğitimciler listesinden silinmişti; sefil gizli pazarlıklarla geçen yıllardan sonra, bazı meslektaşları, uluslararası alanda "French Study Group" olarak tanınmak için onun başını feda etmeyi bu uğurda ödenecek bedel diye görmüştü. *Birkaç ay sonra Lacan bunu "aforoz"u olarak adlandıracaktı (Bkz. Psikanalizin Dört Temel Kavramı'nın ilk dersi).*

Bu konuya pek çok kereler geri dönecekti. Ben burada onun 1967 yılının Kasımında Napoli'de verdiği konferansta neler söylediğini tekrar etmekle yetineceğim ("La méprise du sujet supposé savoir", Autres écrits, *s. 337). "Baba-nın-Adları"na Giriş"te olduğu gibi Pascal'dan alıntılayarak, filozofların Tanrı'sının (yani, bildiği varsayılan öznenin) karşısına İbrahim'in, İshak'ın ve Yakup'un Tanrı'sını (Baba-Tanrı) koyar ve şöyle yazar. "Baba-Tanrı'nın yeri, Baba-nın-Adı diye adlandırdığım yerdir, bunu on üçüncü seminerim (on birincisi Sainte-Anne'deydi) olacak şeyde resmetmek niyetindeydim, ama psikanalist meslektaşlarımın eyleme geçişi, ilk dersten sonra beni buna bir son vermeye itti. Bu konuyu bir daha asla ele almayacağım, zira bu olayda bu mührün psikanaliz için henüz çözülemeyeceğinin* işaretini görüyorum."

Bir öğrencinin sözleri (o sıra Jean-Paul Sartre'ın dergisinin redaksiyon komitesine mensup olan J. B. Pontalis) dersin sonunda damgalanarak mahkûm edilir; Lacan, Pontalis'in söyledik*lerine pek çok defa geri dönmüştür, ona şu biçimde göndermede bulunarak: "Neden söylemiyor (o, Lacan) hakikat hakkındaki hakikati?"*

JAM

NB – O dönemle ilgili kurumsal belgeler ilk kez olarak benim bugün tükenmiş bulunan iki derlememde yayınlanmıştı: *La Scission de 1953* ve *L'Excommunication*; diğerleri ise Elisabeth Roudinesco'nun kitabı *Histoire de Psychanalyse en France* (cilt 1, Fayard, 1994)'te yer alıyor.

MonoKL Düşünce Dizisi

1- **Jean-Luc Nancy** / *Demokrasinin Hakikati*
2- **Ahmet Soysal** / *Mini-Etika ya da İlke Olarak Yaşam Üstüne Notlar*
3- **Jean-Luc Nancy** / *Tanrı, Adalet, Aşk, Güzellik*
4- **Ahmet Soysal** / *Birlikte ve Başka I - II*
5- **Emmanuel Levinas** / *Maurice Blanchot Üstüne*
6- **Jean-François Lyotard** / *Pagan Eğitimler*
7- **Michel Henry** / *Marx'a Göre Sosyalizm*
8- **Alain Badiou** / *Tarihin Uyanışı*
9- **Alain Badiou** / *Felsefe ile Politika Arasındaki Gizemli İlişki*
10- **Alain Badiou** / *Sonlu ve Sonsuz*
11- **Alain Badiou** / *Barbara Cassin, Heidegger. Nazizm, Kadınlar, Felsefe*
12- **Giorgio Agamben** / *Dünyevileştirmeler*
13- **Giorgio Agamben** / *Dost/Dispozitif Nedir?*
14- **Dionys Mascolo** / *Aşk Üstüne*
15- **Peter Sloterdijk** / *Derrida: Bir Mısırlı*
16- **Jean-Luc Nancy** / *Gitmek/Yola Çıkış*
17- **Felix Guattari** / *Kafka'nın Altmış Beş Düşü*
18- **Ahmet Soysal** / *İtkisel Mantık*
19- **Vladimir Jankelevitch** / *Ölümü Düşünmek*
20- **Jacques Lacan** / *Benim Öğrettiklerim*
21- **Giorgio Agamben** / *Gelmekte Olan Ortaklık*
22- **Giorgio Agamben** / *Şeylerin İşareti: Yöntem Üstüne*
23- **Gianni Vattimo** / *Santiago Zabala, Hermeneutik Komünizm: Heidegger'den Marx'a*
24- **Bernard Stiegler** / *Politik Ekonominin Yeni Bir Eleştirisi İçin*
25- **Antonio Negri** / *Sürgün*
26- **Antonio Negri** / *Porselen Yapımı: Politikanın Yeni Bir Grameri İçin*
27- **Jacques Lacan** / *Televizyon*
28- **Ahmet Soysal** / *Ruh Sorusu*
29- **Direnişi Düşünmek** - 2013 Taksim / Gezi Olayları
30- **Maurice Blanchot** / *Bekleyiş Unutuş*
31- **Jean-Luc Nancy** / *Dünyayı Yaratmak ya da Küreselleşme*
32- **Jean-Luc Marion** / Görünürün Kesişimi

www.monokl.net
www.monoklkitap.com
monokurgusuzlabirent.blogspot.com
facebook.com/monoklkitap
twitter.com/monoklyayinlari
twitter.com/monokledebiyat

Filozofların ve bilginlerin Tanrı'sı değil İbrahim'in, İshak'ın, Yakup'un Tanrısı diye yazar Pascal Mémorial'ın başına. İlk olarak sizi yavaş yavaş duymaya alıştırdığım şey söylenebilir, yani bir Tanrı'yla gerçekte karşılaşıldığı. Her gerçek gibi o da erişilemezdir ve aldatmayanla, yani kaygı ile gösterilir.

*

Baba-Tanrı'nın yeri, Baba-nın-Adı diye adlandırdığım yerdir.

*

Eğer simge ile insani olan arasındaki meseleyi bir başka ucundan tutmak isteseydim, sözcükten, sözden ya da ufak demetten yola çıkmak yerine, şefin mezarı ya da herhangi birinin mezarı üstündeki höyükten başlardım. İnsan türünü karakterize eden şey, tam da cesedi, bu insanın yaşamış olduğu gerçeğini muhafaza eden ve bir kabir oluşturan bir şeyle çevrelemesidir. Mezarın üstündeki toprak yığını ya da kabirdeki herhangi başka bir işaret kesinlikle "simge" adına layıktır. Bu insanileştiren bir şeydir.

*

Analiz dediğimiz praxis konusunda, onu nasıl aradığımı ve onu nasıl ele geçirdiğimi dillendirmeyi denedim. Onun hakikati hareketli, hayal kırıklığına uğratıcı ve kaygandır. Bunun sebebinin, analiz praxisinin, doğrunun fethine doğru aldatma yoluyla ilerlemek zorunda olması olduğunu anlayacak durumda değil misiniz? Zira aktarım, Başka'nın yerinde hiçbir Ad'a sahip olmayana aktarımdan başka bir şey değildir.

JACQUES LACAN

ISBN 978-605-5159-16-0

16 TL